

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jan Andrejsek

Státní maturitní zkouška z českého jazyka pro neslyšící studenty

The nation-wide Czech language leaving examination for deaf
students

Mé poděkování patří především vedoucí práce PhDr. Jasně Pacovské, CSc. Dále bych rád poděkoval také Mgr. Heleně Šebkové za pečlivou jazykovou korekturu a láskyplnou podporu.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze, dne 2. srpna 2010

Anotace:

Práce se v širších souvislostech zabývá maturitní zkouškou z českého jazyka prelingválně neslyšících žáků v nové koncepci státem garantované maturitní zkoušky. Na pozadí stávající podoby maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury, kterou prelingválně neslyšící žáci až dosud skládali, popisuje vznik a vývoj maturitní zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící. Tento popis je zasazen do širších historických souvislostí vzniku nové koncepce maturitní zkoušky, která je v práci přiblížena zejména ve vztahu k žákům s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky, mezi něž prelingválně neslyšící žáci patří. Současná podoba maturitní zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící je v práci podrobně popsána, zároveň je zmíněn její pozitivní přínos v oblasti výchovy a vzdělávání prelingválně neslyšících žáků do budoucna a některé aktuální problémové okruhy, kterým se bude třeba v nejbližší době věnovat.

Klíčová slova:

prelingválně neslyšící žák, český znakový jazyk, vzdělávání prelingválně neslyšících žáků, právo na vzdělávání v českém znakovém jazyce, maturitní zkouška, nová koncepce maturitní zkoušky, žáci s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky, kategorizace žáků s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky, maturitní zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící, komplexní zkouška, komunikační kompetence, jazyková úroveň, katalog požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky.

Anotation:

This bachelor work focuses on the new conception of Czech leaving examination of prelingually deaf students guaranteed by the state. The author describes the old form of Czech language and literature leaving examination, which were the deaf students obliged to pass till nowadays, and also the creation and development of adaptation of Czech language leaving examination for the deaf. By describing the current situation, the author shows us the creation of new conception of leaving examination in its historical framework. Description of this new conception is related to the needs of students whom were admitted special conditions of taking leaving examination, because the prelingually deaf students also belongs to this category. The profound analysis of actual adaptation of Czech language leaving examination for the deaf is followed by the statements of its probably positive impact for prelingually deaf students education in the future. The possible problems related to this new examination, which cannot be leaved out, are also mentioned.

Keywords:

prelingually deaf student, Czech sign language, prelingually deaf students education, the right to be educated in Czech sign language, leaving examination, new conception of leaving examination, students whom were admitted special conditions of taking leaving examination, categorization of students whom were admitted special conditions of taking leaving examination, adaptation of Czech language leaving examination for the deaf, complex exam, communicative competence, language level, catalogue of requirements for exams in common part of leaving examination.

Obsah

Úvod	8
1. Uvedení do problematiky	9
1.1 Terminologie	9
1.2 Výchova a vzdělávání neslyšících žáků	10
1.2.1 Legislativní rámec výchovy a vzdělávání neslyšících žáků	10
1.2.2 Neslyšící žáci u maturitní zkoušky	12
1.3 Reformovaná maturitní zkouška.....	14
2. Stávající podoba maturitní zkoušky	17
2.1 Historické kořeny stávající maturitní zkoušky	17
2.2 Popis stávající podoby maturitní zkoušky	18
2.3 Zkouška z českého jazyka a literatury podle stávající podoby maturitní zkoušky.....	19
2.4 Zkouška z českého jazyka a literatury pro neslyšící žáky podle stávající podoby maturitní zkoušky	21
3. Nová podoba maturitní zkoušky.....	23
3.1 Historické kořeny nové maturitní zkoušky.....	23
3.2 Představení koncepce nové maturitní zkoušky.....	25
3.2.1 Společná část maturitní zkoušky – náběhová fáze v roce 2011	26
3.2.2 Společná část maturitní zkoušky – druhá fáze od roku 2012	27
3.2.3 Profilová část maturitní zkoušky	28
3.4 Zkouška z českého jazyka a literatury podle nové podoby maturitní zkoušky	28
4. Žáci s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky	32
4.1 Maturitní zkouška pro žáky s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky.....	32
4.1.1 Kategorizace žáků s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky.....	33
4.1.2 Uzpůsobení maturitní zkoušky pro žáky s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky	35
5. Zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící	38
5.1 Historické kořeny zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící.....	38
5.2 Podrobný popis zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící	41
5.2.1 Didaktický test.....	42
5.2.2 Písemná práce	43

5.2.3 Zkouška formou písemné interakce.....	44
5.3 Katalog požadavků ke zkoušce český jazyk v úpravě pro neslyšící.....	45
6. Společný evropský referenční rámec pro jazyky.....	47
7. Celkové zhodnocení současné podoby maturitní zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící	49
7.1 Pozitivní přínos nového pojetí maturitní zkoušky z českého jazyka pro neslyšící žáky	49
7.2 Problematické oblasti zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící.....	51
7.3 Návrhy na zlepšení situace (nejen) v souvislosti s maturitní zkouškou z českého jazyka v úpravě pro neslyšící	53
7.4 Výhled do budoucna.....	54
Závěr.....	56
Seznam použité literatury	57
Příloha č. 1 – Model nové maturitní zkoušky.....	63
Příloha č. 2 – Tabulka kritérií hodnocení pro cizí jazyk	64
Příloha č. 3 – Vzorový didaktický test zkoušky český jazyk v úpravě pro neslyšící odpovídající jazykové úrovni B2.....	66
Příloha č. 4 – Vzorové zadání písemné práce zkoušky český jazyk v úpravě pro neslyšící odpovídající jazykové úrovni B2.....	85

Úvod

Po mnoha letech příprav a vynaloženého úsilí se zdá, že v příštím školním roce (tj. ve školním roce 2010/2011) budou žáci posledních ročníků všech oborů vzdělání, v nichž lze dosáhnout středoškolského vzdělání s maturitou, poprvé skládat maturitní zkoušku podle její nové, státem garantované, koncepce. Mne bude v tomto novém pojetí maturitní zkoušky zajímat především maturitní zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící. Tu se budu snažit uvést do širších historických souvislostí a především do souvislosti se současným stavem výchovy a vzdělávání prelingválně neslyšících žáků, kterým je tato maturitní zkouška určena.

Téma nové koncepce maturitní zkoušky a nového pojetí maturitní zkoušky z českého jazyka pro prelingválně neslyšící studenty jsem si vybral zejména z toho důvodu, že je v současné době velmi aktuální, a také proto, že je mi osobně velmi blízké. Při zpracování tématu čerpám kromě dostupné odborné literatury a dalších veřejně přístupných (zvláště elektronických) materiálů také z vlastních zkušeností s výukou českého jazyka na střední škole vychovávající a vzdělávající právě skupinu prelingválně neslyšících žáků a také ze zkušeností (byť zatím krátkých) z práce v organizaci, která má přípravu celé maturitní zkoušky v její nové formě na starosti.

Mým cílem je podat čtenáři co nejvíce informací o aktuální podobě maturitní zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící a poskytnout mu širší vhled do problematiky výchovy a vzdělávání prelingválně neslyšících žáků. Budu velmi rád, pokud si tato práce najde cestu nejen k učitelům této skupiny žáků, ale i k širší odborné a rodičovské veřejnosti, a budu tak moci přispět k jejich lepší přípravě na změny, které s sebou nové pojetí maturitní zkoušky přináší.

1. Uvedení do problematiky

V této kapitole bychom rádi upřesnili některé používané pojmy a termíny. Zároveň uvedeme téma práce do širších souvislostí se vzděláváním žáků s vadou sluchu a krátce si představíme koncept připravované reformy maturitní zkoušky.

1.1 Terminologie

Při objasňování používaných pojmů a termínů vycházejme ze znění názvu práce. Označení **státní maturitní zkouška** odkazuje na novou koncepci maturitní zkoušky. O této koncepci bude později dostatečně podrobně pojednáno, pro tuto chvíli nám stačí uvést, že státní maturitní zkouškou se rozumí maturitní zkouška, která patří do společné (státní) části reformované maturitní zkoušky.

Pojmenování státní maturitní zkouška z **českého jazyka** je poněkud nepřesné, protože žáci maturují ze zkušebního předmětu z českého jazyka a literatury (u neslyšících žáků se jedná o zkoušku z českého jazyka v úpravě pro neslyšící). My jsme se však rozhodli toto pojmenování použít z důvodu jazykové ekonomie s předsvědčením, že je čtenáři jasné, jakou zkoušku tímto označením máme na mysli.

Dalším důležitým pojmem, který považujeme za důležité objasnit a který taktéž figuruje v názvu práce, je označení neslyšící **student**. Přestože se označení student v běžném úzu používá také pro člověka studujícího střední školu, v legislativě je tento pojem vyhrazen pro člověka studujícího školu vyšší odbornou a potažmo školu vysokou, kdežto pro studujícího střední školu se používá pojem žák. Protože se dále budeme o znění příslušných zákonů a vyhlášek mnohokrát opírat, nechtěli jsme čtenáře mást střídavým užíváním slov žák/student a rozhodli jsme se v textu důsledně používat označení žák.

Zbývá nám vysvětlit termín **neslyšící** v sousloví neslyšící student. Tento termín je velmi široký. Může zahrnovat osoby prelingválně neslyšící a postlingválně neslyšící s různou velikostí ztráty sluchu, lidi ohluchlé, někdy je dokonce nesprávně ztotožňován s označením člověk s vadou sluchu (srov. např. Hrubý, 1999). My budeme mít pod termínem neslyšící žák na mysli vždy výlučně žáka prelingválně neslyšícího, tzn. člověka, kterému od narození nebo

raného dětství jeho sluch ani s využitím kompenzační techniky neumožňuje porozumění mluvené řeči.¹

Pro prelingválně neslyšícího člověka je jediným smyslově přístupným jazykem znakový jazyk, v našem případě český znakový jazyk. Český znakový jazyk tedy budeme považovat za první jazyk prelingválně neslyšících lidí.² Je však nutné upozornit na skutečnost, že „pouze 5 – 10 % jeho uživatelů si ho osvojuje jako první jazyk přirozeným způsobem (od neslyšících rodičů), většina neslyšících, narozená ve slyšících rodinách, se znakový jazyk obvykle učí v různém školním věku od svých vrstevníků a nemůže být považována za rodilé mluvčí“ (Encyklopedický slovník češtiny, s. 194 – 195).

Hrubý (2009) odhaduje, že v České republice žije přibližně 3 500 prelingválně neslyšících lidí, tj. přibližně 0,035 % populace.³

1.2 Výchova a vzdělávání neslyšících žáků

1.2.1 Legislativní rámec výchovy a vzdělávání neslyšících žáků

Právo na vzdělání neslyšícím žákům v nejvyšší rovině zaručuje Listina základních práv a svobod v čl. 33, dále pak zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)⁴ v § 2.

Pro účely školského zákona jsou neslyšící žáci označeni jako žáci se zdravotním postižením a zahrnuti do širší skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Školský zákon v § 16 odst. 6 zaručuje žákům se speciálními vzdělávacími potřebami právo na „vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Pro žáky a studenty se

¹ „Názory na to, kdo je neslyšící prelingválně, přesněji před nabytím mluveného jazyka, se značně různí. Jednak proto, že není jednota v tom, kde je audiologická hranice pro ‚hluchotu‘, a za druhé proto, že jednotliví logopedi, lingvisté a psycholingvisté se neshodují v tom, kdy je více méně uzavřen vývoj mluveného jazyka u průměrného slyšícího dítěte“ (Hudáková, 2008, s. 8).

² Srov. např. Macurová (2004, s. 108).

³ Hrubý (2009) dále odhaduje celkový počet lidí s vadou sluchu žijících u nás na 1 000 000 (přibližně 10 % populace), z nichž ovšem naprostou většinu tvoří starší lidé, jejichž sluch se zhoršil z důvodu věku (v tomto případě se mluví o stařecké nedoslýchavosti neboli presbykuzii).

⁴ Dále budeme užívat pouze sousloví školský zákon, přičemž budeme mít na mysli tento zákon ve znění pozdějších předpisů.

zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním se při přijímání ke vzdělávání a při jeho ukončování stanoví vhodné podmínky odpovídající jejich potřebám. Při hodnocení žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami se přihlíží k povaze postižení nebo znevýhodnění.“

Žáci se zdravotním postižením mají podle školského zákona § 16 odst. 7 při vzdělání právo „*bezplatně užívat speciální učebnice a speciální didaktické a kompenzační učební pomůcky poskytované školou. Dětem, žákům a studentům neslyšícím a hluchoslepým se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob podle jiného právního předpisu*“. Tímto právním předpisem je míněn zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů, ve znění zákona č. 384/2008 Sb. Zákon č. 384/2008 Sb. pozměnil název původního zákona na zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob⁵. Tento zákon přiznává neslyšícím lidem právo na vzdělávání s využitím českého znakového jazyka a výuku českého znakového jazyka (srov. doslovné znění zákona v § 7 písm. b) a c) a § 1 odst. 2).

Abychom měli legislativní rámec vzdělávání neslyšících žáků úplný, musíme ještě zmínit stále platnou vyhlášku č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.⁶ Tato vyhláška stanovuje, že se vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami uskutečňuje s pomocí podpůrných opatření. „*Podpůrnými opatřeními při speciálním vzdělávání se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, zajištění služeb asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve třídě, oddělení nebo studijní skupině nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka*“ (vyhláška č. 73/2005 Sb. § 1 odst. 2)⁷.

⁵ Pro účely tohoto zákona je za jeden z komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob považován také český znakový jazyk. Z tohoto důvodu lze jistě polemizovat o tom, zda byl název zákona zvolen šťastně. My se bohužel domníváme, že nikoliv.

⁶ Tato vyhláška byla v minulosti novelizována vyhláškou č. 62/2007 Sb., ta však nikdy nevstoupila v platnost a byla definitivně zrušena vyhláškou č. 275/2009 Sb. ze dne 19. srpna 2009.

⁷ Originální znění zákona obsahuje ještě poznámky pod čarou odkazující na příslušné související zákony, jejich uvedení jsme však nepovažovali za nutné.

Výše zmíněné zákony přiznávají neslyšícím žákům celou řadu práv, která však bohužel ve skutečnosti nejsou v řadě případů naplňována (máme na mysli především právo na vzdělávání prostřednictvím českého znakového jazyka, právo na výuku českého znakového jazyka, právo na vzdělávací metody odpovídající jejich potřebám a právo na užívání speciálních učebnic).

1.2.2 Neslyšící žáci u maturitní zkoušky

Ačkoli možnost složit maturitní zkoušku čtenář pravděpodobně pokládá za zcela samozřejmou, u naší skupiny žáků, tedy žáků prelingválně neslyšících, tomu tak ještě v nedávné minulosti nebylo.⁸ „*Připomeňme si, že ještě před dvaceti lety bylo téměř nemožné, aby dítě s těžkou prelingvální vadou sluchu dosáhlo středního vzdělání s maturitou. V celém Československu existovaly pouze dvě střední školy pro sluchově postižené zakončené maturitní zkouškou: gymnázium v Praze a střední průmyslová škola oděvní ve slovenské Kremnici. Na těchto školách studovali převážně žáci nedoslýchaví a žáci s postlingválními vadami sluchu*“ (Hudáková, 2006, s. 12).

Po roce 1989 však došlo k zásadní změně: „*Ke studiu na středních školách zakončených maturitní zkouškou se najednou mohli začít hlásit žáci se všemi typy a stupni sluchových vad. Během poměrně krátké doby se podařilo otevřít k stávajícím dvěma školám další školy a obory, v nichž mohli žáci s vadou sluchu, kteří nechtěli nebo nemohli studovat tzv. v integraci, získat maturitní vysvědčení*“ (tamtéž).

Dnešní nabídka studijních oborů zakončených maturitní zkouškou pro tuto skupinu žáků je už poměrně bohatá, byť pochopitelně zdaleka nedosahuje takové šíře jako u žáků bez vady sluchu. Ve školním roce 2010/2011 mohou neslyšící žáci studovat v těchto maturitních oborech a na těchto školách pro sluchově postižené:⁹ obor Asistent zubního technika v Praze-Radlicích (pětiletý)¹⁰¹¹, obor Hotelnictví v Praze, Holečkově ulici (čtyřletý)¹², obor

⁸ Pro zajímavost dodáváme, že se za datum zavedení povinné školní docházky pro neslyšící žáky všeobecně udává rok 1948 v souvislosti s přijetím nového školského zákona č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). V něm se v § 1 odst. 1 říká, že „*veškeré mládeži se dostane jednotné výchovy a obecného i odborného vzdělání na školách, které tvoří jednotnou soustavu*“ (srov. Hrubý, 1999, s. 184 a 190).

⁹ Neslyšící žáci mohou studovat tzv. v integraci a skládat maturitní zkoušku i na běžných školách, ale v praxi se většinou v každém školním roce jedná pouze o jednotky žáků. Z tohoto důvodu se v naší práci nebudeme těmito žáky dále zabývat. Do přehledu nezahrnujeme ani gymnázium v Ječné ulici v Praze, protože to uplatňuje výlučně orální způsob výchovy a vzdělávání svých žáků.

¹⁰ Prodloužení délky trvání vzdělávacích programů u některých oborů na pět let je patrně umožněno § 16 odst. 6 školského zákona.

Předškolní a mimoškolní pedagogika a obor Reprodukční grafik pro média v Hradci Králové (oba pětileté)¹³, obor Informační technologie v Brně (čtyřletý)¹⁴ a obor Počítačové systémy a aplikovaná elektrotechnika ve Valašském Meziříčí (pětiletý)¹⁵. Maturitní vysvědčení mohou získat také v těchto nástavbových oborech: Podnikání v Praze, Holečkově ulici (tříletý)¹⁶, Podnikání v Hradci Králové (tříletý)¹⁷ a Dřevařská a nábytkářská výroba rovněž v Hradci Králové (tříletý).¹⁸

Pokud jsme si uváděli odhadovaný počet všech prelingválně neslyšících lidí u nás (asi 3 500), je důležité říci, že počet neslyšících žáků skládajících maturitní zkoušku je v současné době v každém školním roce velmi malý, pohybuje se kolem 30 žáků.¹⁹ Ani v historickém pohledu tato skupina žáků nikdy příliš početná nebyla a v souvislosti s narůstajícím počtem kochleárních implantací²⁰ a rozmachu prenatalní diagnostiky se nedá předpokládat, že by tomu bylo v budoucnu jinak, ba naopak můžeme očekávat ještě strměji klesající tendenci.

Bylo by jistě zajímavé znát také počet všech neslyšících žáků, kteří každý školní rok ukončují své základní vzdělání a střední vzdělání na školách bez maturitní zkoušky, abychom mohli odvodit poměr těchto žáků k poměru žáků, kteří maturitní zkoušku absolvovali.²¹ Tyto údaje však bohužel nemáme k dispozici. Statistická ročenka školství za rok 2008/09 udává

¹¹ Srov. Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené. Střední zdravotnická škola.

¹² Srov. Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené Holečkova. Střední odborná škola.

¹³ Srov. Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Štefánikova 549. Škola úseky. Střední škola.

¹⁴ Srov. Střední škola pro sluchově postižené a Odborné učiliště. Nabídka oborů vzdělání střední školy.

¹⁵ Srov. Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí. Střední škola a SOU.

¹⁶ Srov. Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené Holečkova. Střední odborná škola.

¹⁷ Srov. Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Štefánikova 549. Aktuality.

¹⁸ Srov. Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Štefánikova 549. Škola úseky. Střední škola. Informaci o tom, že oba nástavbové obory v Hradci Králové jsou tříleté, nám potvrdila Pavlína Mladová, která na této škole působí.

¹⁹ Tento náš odhad vychází z počtu neslyšících žáků přihlášených školami k maturitní generálce, která proběhne v říjnu 2010. Na tuto generálku se přihlásilo celkem 27 žáků (interní údaje CERMATu ze dne 15. 7. 2010). Pro bližší představu uvádíme početní zastoupení žáků za jednotlivé střední školy pro sluchově postižené: 11 žáků z Valašského Meziříčí, 7 žáků z Hradce Králové, 3 žáci z Prahy-Radlic a 3 žáci z Brna. Zbývající 3 žáci jsou integrováni na běžné škole. Zajímavostí je, že střední škola pro sluchově postižené v Praze Holečkově ulici se k maturitní generálce nepřihlásila (nevíme ovšem, zda na škole jsou nějakí žáci maturitního ročníku).

²⁰ Srov. Hrubý, 2009, s. 280. Motivy pro kochleární implantaci dětí neslyšících rodičů srov. Kratochvílová, 2007, s. 114.

²¹ V tomto ohledu můžeme zmínit záměr uvedený v tzv. Bílé knize – Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice z roku 2001 (s. 52): „zvýšit podíl populace se vzděláním ukončeným maturitou až na 75 % populačního ročníku“.

pouze součet všech žáků s vadou sluchu, kteří navštěvují střední školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.²² Přestože tato čísla můžeme brát pouze za velmi orientační, uvedme si je: 375 žáků s vadou sluchu, z toho 289 žáků s těžkou vadou sluchu.²³

1.3 Reformovaná maturitní zkouška

V Pedagogickém slovníku (Průcha, 2009, s. 148) můžeme pod heslem maturita nalézt toto vysvětlení: „závěrečná zkouška ukončující studium na středních školách. Tradičně prestižní zkouška opravňující ke vstupu na vysokou školu.²⁴ (...) V důsledku nejednotnosti požadavků na maturitu v jednotlivých středních školách probíhá od roku 1997 projekt MŠMT²⁵ k standardizaci maturit“. O zavedení státem garantované maturitní zkoušky se od poloviny 90. let 20. století uvažuje mimo jiné na doporučení studie OECD²⁶.

Požadavek na reformu maturitní zkoušky přesně zdůvodňuje již zmíněný základní strategický dokument českého školství z roku 2001 tzv. Bílá kniha – Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (s. 52): „Závěrečné hodnocení žáků vzdělávacích programů ukončených maturitní zkouškou neumožňuje v současné době obecnější srovnání výsledků, jichž jednotliví žáci dosáhli. To také snižuje informační hodnotu maturitního vysvědčení jak pro potřeby vysokých škol, tak pro potřeby zaměstnavatelů. Vzhledem k tomu, že maturitní zkoušku bude vykonávat vyšší podíl různorodé populace, která absolvovala různé typy vzdělávacích programů, bude nutno diferencovat výstupní požadavky, ovšem při zachování jejich srovnatelnosti“.

²² Zřejmě se nejedná pouze o střední školy pro sluchově postižené.

²³ Snažili jsme se o zjištění, kdo jsou žáci s „těžkou vadou sluchu“. Odpověď jsme bohužel nedostali ani od Ústavu pro informace ve vzdělávání, který statistickou ročenku vydává, ani od oslovených pracovníků speciálně pedagogických center, kteří každoročně vyplňují rezortní výkaz, jenž je podkladem pro zpracování statistické ročenky.

²⁴ O zmíněné tradiční prestižnosti maturitní zkoušky srov. kapitola 2.1 Historické kořeny stávající maturitní zkoušky.

²⁵ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

²⁶ Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) je mezinárodní organizace sdružující 30 ekonomicky nejvyspělejších států světa, které přijaly principy demokracie a tržní ekonomiky. Významnou součástí činnosti OECD představuje zájem o problémy vzdělávání jako zdroje ekonomického rozvoje (Průcha, 2009, s. 180). V souvislosti s výchovou a vzděláváním neslyšících žáků v českém jazyce je pro nás zajímavé to, že OECD provádí srovnávací studie výsledků žáků ve čtenářské gramotnosti (více srov. Hudáková, 2008, s. 143 – 146).

Další z důvodů úvah o zavedení reformy maturitní zkoušky dobře ilustruje tento citát: „*Vzrůstající počet oborů vzdělání, zvyšující se autonomie škol, změna v pojetí kontrolní a inspekční činnosti – to vše vedlo k hledání nových cest, jak zajišťovat úroveň kvality vzdělávání*“ (Maturitní zkouška v souvislostech, 2009, s. 5).

Po mnoha letech příprav a realizaci mnoha přípravných kroků (více viz kapitola 3.1 Historické kořeny nové maturitní zkoušky) se reforma maturitní zkoušky dostala do legislativy zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Zákon ve svém původním znění předpokládal realizaci nové maturitní zkoušky poprvé ve školním roce 2007/2008, ovšem pod vlivem mnoha okolností (především různorodých politických zájmů, protestů učitelů a žáků a zpochybňováním stavu přípravy) došlo ke dvojímu odkladu termínu realizace. Zákonem č. 217/2007 Sb. byla reforma maturitní zkoušky odložena nejprve o dva roky, tj. na školní rok 2009/2010. V říjnu 2009 (tzn. již v průběhu školního roku a v průběhu usilovných příprav žáků a učitelů na konání nové maturitní zkoušky) ji pak zákon č. 378/2009 Sb. odložil o jeden rok, tj. na školní rok 2010/2011.²⁷

Hlavní cíle nové maturitní zkoušky jsou formulovány takto: „*ověření státem garantovaného minimálního standardu dovedností a vědomostí, které by měl splnit každý absolvent oboru středního vzdělání zakončeného maturitní zkouškou. K dalším cílům zavedení nově koncipované maturitní zkoušky patří srovnatelnost výsledků mezi jednotlivými žáky ve vybraných předmětech a v letech a zjednodušení přechodu do terciárního vzdělávání*“ (Maturitní zkouška v souvislostech, 2009, s. 7).

²⁷ V červenci 2010 (v době před dokončením této práce) však byla budoucnost státní maturitní zkoušky opět velice nejistá. Ještě před sestavením nové vlády si dosluhující ministryně školství Miroslava Kopicová přála následující: „*Definitivní podoba státní maturity je připravena ke spuštění, vše běží přesně podle harmonogramu a nám nezbyvá než doufat, že politické strany nepodlehnu populismu a zohlední zájmy žáků a naléhavou potřebnost jednotné maturitní zkoušky*“ (Otevřený zpravodaj MŠMT č. 10, s. 1).

Nově vytvořená vládní koalice se ve své koaliční smlouvě zavazuje k tomu, že „*neprodleně, a to do začátku školního roku 2010/2011, rozhodne, zda se v tomto školním roce uskuteční společná část maturitní zkoušky*“ (Koaliční smlouva o vytvoření koalice rozpočtové odpovědnosti, vlády práva a boje proti korupci 2010, s. 25). Nově jmenovaný ministr školství (vláda byla prezidentem republiky jmenována 13. 7. 2010) Josef Dobeš „*plánuje 11. srpna navrhnout vládě, co dál se státními maturitami. Kabinet by měl zaujmout stanovisko ten den, nejpozději další týden*“ (Ovčáček, 2010).

Pro věrné dokreslení situace, která v té době (tj. v červenci 2010) kolem státní maturitní zkoušky panovala, citujeme ještě další část téhož článku, který referuje o schůzce nového ministra s řediteli škol: „*Zásadní věc byla slova ředitelů – nechme už neustálého omílání pro a proti ke státní maturitě, to se děje léta. Argumenty jsou pořád stejné, z odborného hlediska už se nejde dostat někam jinam. Místo toho stálého pozorování a omílání, prosím rozhodněte, shrnul názory Dobeš. Podle ministra zazněla i stanoviska, že i přes náročné podmínky, které provázely přípravu státních maturit, by nebylo dobré projekt odvolat. Když už to vše absolvovali, tak teď, kdyby se dozvěděli, že se to nebude konat, je to pro ně strašně demotivující a strašná deziluze, popsal diskusi ministr*“ (tamtéž).

V posledních letech, či spíše desetiletích, „*stále klesá podíl vysokých škol, které zohledňují výsledek maturitní zkoušky v rámci přijímacího řízení*“ (Brož, 2006, s. 10). Jedním z obecně uváděných cílů reformované maturitní zkoušky tak je navrátit jí důvěryhodnost a snaha o to, aby se úspěšně složená maturitní zkouška stala jakousi „vstupenkou“ na vysokou školu.²⁸

Na tomto místě je třeba zmínit také skutečnost, že reforma konání maturitní zkoušky se překrývá se zásadní reformou kurikulárních dokumentů celého předškolního, základního a středního vzdělávání. Školský zákon v § 3 odst. 2 stanovil následující: „*Pro každý obor vzdělání v základním a středním vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělávání se vydávají rámcové vzdělávací programy. Rámcové vzdělávací programy vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání; jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů, hodnocení výsledků vzdělávání dětí a žáků, tvorbu a posuzování učebnic a učebních textů...*“.²⁹ Je důležité si uvědomit, že požadavky na znalosti a dovednosti maturujících studentů nestanovuje maturitní zkouška sama, nýbrž rámcové a potažmo školní vzdělávací programy jednotlivých škol.

²⁸ Vysoké školy jsou ze zákona autonomní (srov. zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů [zákon o vysokých školách] § 6 odst. 1 písm. b)) a akceptování výsledků maturitní zkoušky u přijímacího řízení se jim nedá nařídit. Postoj vysokých škol je zatím poměrně rezervovaný, přestože by jim uznávání výsledků maturitní zkoušky mohlo významně ulehčit od náročné časové a finanční administrace přijímacího řízení. Svědčí o tom usnesení pléna České konference rektorů ze dne 26. 4. 2010: „*Česká konference rektorů podporuje princip státní srovnávací maturity jako možný prostředek garance kvalitní úrovně všeobecného středoškolského vzdělávání. Po zkušenostech s jejím zavedením by se mohla státní maturita stát jedním z podkladů pro přijímací řízení na vysokých školách*“ (Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Státní maturita. Rektoři podporují státní maturitu).

²⁹ Podle současné legislativy mají povinnost učit podle vlastních školních vzdělávacích programů všechny mateřské školy, základní školy a od školního roku 2010/2011 také velká část středních škol (pro ostatní střední školy tato povinnost nastane v dalších letech podle toho, jak budou zveřejněny příslušné rámcové vzdělávací programy pro dané obory vzdělání). Na většině škol se podle těchto programů učí paralelně s dobíhajícími vzdělávacími programy. Tyto dobíhající vzdělávací programy středních škol (srov. Průcha, 2009) vycházely ze Standardu vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu (vydaném v roce 1996) a ze Standardu středoškolského odborného vzdělávání (vydaném v roce 1998).

2. Stávající podoba maturitní zkoušky

Pro srovnání s reformovanou maturitní zkouškou, která nás zajímá především, si nyní krátce v historických souvislostech přiblížíme stávající podobu maturitní zkoušky.³⁰ Podíváme se také na to, jak doposud vypadala zkouška z českého jazyka a literatury.

2.1 Historické kořeny stávající maturitní zkoušky

Maturitní zkouška byla na našem území zavedena na gymnáziích v roce 1849. Gymnázií v té době u nás existoval jen velice malý počet, a proto maturitní zkouška garantovala srovnatelnou úroveň všech absolventů těchto škol (Morkes, 2003). Na rozdíl od současnosti se maturitní zkouška v té době skládala ze všech povinně vyučovaných předmětů (Morkes, 2003, s. 11): *„Základním posláním maturitní zkoušky bylo prokázání toho, že (1) abiturient má tolik vědomostí, kolik se jich žádalo jako důkaz obecného vzdělání, (2) dovede samostatně vědecky myslet a tím prokazuje svoji duševní zralost pro vědecké studium univerzitní“*.³¹ Vysokou prestiž maturitní zkoušky posílilo také to, že se záhy stala nezbytnou, ale zcela postačující podmínkou k univerzitnímu studiu. Všechny univerzity v tehdejší Rakousku-Uhersku pro přijetí požadovaly od roku 1873 úspěšné složení maturitní zkoušky (Morkes, 2003).

Maturitní zkouška však nezůstala dlouho doménou pouze gymnázií, ale *„se vznikem dalších typů škol (reálných gymnázií, reálek, učitelských ústavů, vyšších průmyslových škol, obchodních akademií a vyšších rolnických a lesnických škol) byly maturitní zkoušky zaváděny i na těchto školách“* (Morkes, 2003, s. 59). Přestože úroveň těchto maturitních zkoušek byla na jednotlivých typech škol diferencovaná, došlo v roce 1909 na základě tzv. Marchetových zákonů ke zrovnoprávnění maturitní zkoušky na některých typech škol (Morkes, 2003).

Na základě široké diskuze mezi ministerstvem školství a odbornou veřejností došlo na začátku 20. století také k obsahovým úpravám maturitní zkoušky. Především byl zredukován počet všech povinných maturitních předmětů (tamtéž). Poslání i celkový smysl maturitní zkoušky se podstatně změnil v tom smyslu, že *„zatímco dřívější maturitní zkouška měla*

³⁰ Pokud mluvíme o „stávající“ podobě maturitní zkoušky, máme na mysli tu maturitní zkoušku, kterou žáci vykonávali do konce školního roku 2009/2010. Přestože (po všech dlouhých letech příprav a vynaložených finančních prostředcích) není o spuštění státní maturitní zkoušky dosud s konečnou platností rozhodnuto, vycházíme z platné legislativy a v dalším textu předpokládáme, že žáci maturitního ročníku 2009/2010 byli těmi posledními, kteří maturovali touto formou.

³¹ Graficky upravil J. A.

zjistit, zda má abiturient určité školy potřebné vědomosti pro vysokoškolské studium, nově koncipovaná maturitní zkouška měla prokázat, zda má vzdělání plynoucí z předchozího vyučování. To, kterak si osvojil předepsané vědomosti v každém oboru, mělo vyjadřovat výroční vysvědčení ze závěrečného studijního ročníku. Zjišťovat vědomosti a jejich úroveň v okamžiku, kdy bylo studium již ukončeno, se obecně považovalo za zbytečné“³² (Morkeš, 2003, s. 12).

Až do druhé světové války byla maturitní zkouška dá se říci elitní záležitostí, poté však došlo k jejímu výraznému zpřístupnění pro větší část studentů. Toto zpřístupnění mělo však za následek snížení celkové úrovně maturitní zkoušky (Maturitní zkouška v souvislostech, 2009, s. 4): „*Toto napětí mezi snahou o zachování tradiční funkce, vyžadující vysokou úroveň maturity na straně jedné, a přirozeným tlakem na zvyšování podílu žáků ukončujících studium maturitou na straně druhé, lze pozorovat i v současné době...“³³*

Jak je ze stručně nastíněného historického vývoje patrné, pojetí maturitní zkoušky se často měnilo, každá škola si na maturitní zkoušku stanovovala jiné požadavky a její původní velmi náročné pojetí se proměnilo do současné podoby maturitní zkoušky, která je nejednotná a nesrovnatelná (srov. Morkeš, 2003). V posledních dvou desetiletích prošlo české střední školství výraznými proměnami. Vzniklo několik stovek nových škol, které se značně diferencovaly svým zaměřením i zvolenými výchovně-vzdělávacími přístupy, a zároveň významně posílily svoji autonomii (zvláště v posledních letech se zavedením školních vzdělávacích programů). Z těchto důvodů už od devadesátých let sílil tlak na reformu maturitní zkoušky s požadavkem, aby si alespoň částečně zachovala svoji původní funkci ve vztahu k vysokým školám a zároveň umožnila srovnatelnou úroveň absolventů středních škol.

2.2 Popis stávající podoby maturitní zkoušky

Podoba stávající maturitní zkoušky vycházela z vyhlášky č. 442/1991 Sb., o ukončování studia ve středních školách a učilištích, ve znění pozdějších předpisů. Tato vyhláška byla naposledy novelizována vyhláškou č. 672/2004 Sb.³⁴, která reagovala na schválení nového školského zákona v roce 2004. Předpokládáme, že čtenář má poměrně přesnou představu o tom, jak tato maturitní zkouška ve skutečnosti vypadala, uvedeme proto

³² Graficky upravil J. A.

³³ Podle údajů ve statistické ročence školství 2008/09 studovalo v tomto školním roce v oborech zakončených maturitní zkouškou 80 % všech žáků středních škol.

³⁴ Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 442/1991 Sb. o ukončování studia ve středních školách a učilištích, ve znění pozdějších předpisů.

pouze základní informace, zvláště ty, které pro nás budou důležité ve vztahu k podobě reformované maturitní zkoušky.

Nejprve si řeči zákona uveďme, co bylo účelem maturitní zkoušky: „*Účelem maturitní zkoušky je zjistit, jak si žáci osvojili vědomosti a dovednosti v rozsahu učiva stanoveného učebními plány a učebními osnovami a prověřit jejich připravenost pro výkon povolání nebo odborných činností nebo pro další studium*“ (vyhláška č. 442/1991 Sb. § 8 odst. 1 v původním znění).

Maturitní zkouška se podle této vyhlášky skládala celkem ze čtyř zkoušek, jejichž skladba se lišila podle jednotlivých oborů vzdělání. Všechny obory měly povinnou zkoušku z českého jazyka a literatury, zkouška z cizího jazyka byla povinná v podstatě jen na gymnáziích. Většina zkoušek probíhala ústní formou³⁵ před zkušební maturitní komisí, písemnou část měla pouze zkouška z českého jazyka a literatury.³⁶ Pro nás je s ohledem na novou podobu maturitní zkoušky zajímavé především to, že hodnocení každé zkoušky probíhalo před zkušební komisí, která na návrh zkoušejícího rozhodovala o žakově prospěchu hlasováním (srov. vyhláška č. 442/1991 Sb. § 20 odst. 1). Že toto rozhodování (bez jasné stanovených kritérií hodnocení) bylo značně subjektivní, není třeba zdůrazňovat.

Poměrně expresivně popisují stávající podobu maturitní zkoušky Brož a Sittová (2006; cit. z Najmanová, 2008, s.48 – 49): „*Dnes vypadá maturitní zkouška převážně tak, že si žáci ve všech předmětech vylosují jednu z 25 až 30 otázek, a nezřídka záleží jen na jejich štěstí, zda si vybrali lehkou či těžkou otázku. Často je zkouška zaměřena pouze na to, co se žáci dokázali v době předmaturitní naučit nazpaměť. Během zkoušek nebývají zkoušeni žáci komplexně, ze svých znalostí a dovedností. Maturitní otázky jsou parciálně zaměřené, postrádají komplexní rozměr. Samozřejmě to neplatí o všech školách.*“

2.3 Zkouška z českého jazyka a literatury podle stávající podoby maturitní zkoušky

Konkrétní podobu zkoušky z českého jazyka a literatury ukládala vyhláška č. 442/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů v § 9 odst. 11: „*Maturitní zkouška z českého jazyka a literatury je komplexní zkouška; obsahuje písemnou práci z českého jazyka*

³⁵ Zkoušky praktické z podstaty věci probíhaly jinou formou.

³⁶ Také zkouška z matematiky na gymnáziích se speciálním zaměřením na matematiku měla povinnou písemnou část. Ředitelé gymnázií mohli také rozhodnout o tom, že písemná zkouška bude povinnou součástí zkoušky z cizího jazyka (srov. vyhláška č. 442/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů § 10 odst. 3).

a literatury a ústní zkoušku z jazykových a literárních znalostí. Pro písemnou práci z českého jazyka a literatury stanoví ředitel školy 4 témata, z nichž si žák jedno téma zvolí. Písemná práce z českého jazyka a literatury trvá nejdéle 240 minut.“

V dalším odstavci tohoto paragrafu se píše o tom, že pro ústní zkoušku se stanovovalo 25 až 30 témat, z nichž si žák jedno téma vylosoval. Čas vyhrazený na přípravu k ústní zkoušce byl 15 minut a zkouška samotná pak trvala nejdéle 15 minut.

Předpokládáme, že tuto zkoušku čtenář z vlastní zkušenosti důvěrně zná, proto nepokládáme za nutné ji dále popisovat. Dovolíme si jen vyjádřit přesvědčení, že ústní zkouška byla ve většině případů mnohem více zaměřena na ověřování znalostí z oblasti literatury než znalostí jazykových. Z délky trvání písemné práce stanovené vyhláškou (viz citace výše) se také dá usoudit, že písemná práce byla více zaměřena na kvantitu než na kvalitu.

Celkové hodnocení maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury se tedy skládalo z hodnocení písemné práce a hodnocení ústní zkoušky. Celkové hodnocení schvalovala na návrh zkoušejícího zkušební komise. Váhu hodnocení písemné práce při celkovém hodnocení zkoušky upravovala zmiňovaná vyhláška na základě vyhlášky č. 672/2004 Sb., která v bodě 16 stanovila, že hodnocení písemné práce se zohlední „v návrhu výsledného prospěchu zkoušky, a to nejméně jednou třetinou.“³⁷

Pokud je nám známo, kritéria pro hodnocení písemné práce nebyla nijak centrálně stanovena, respektive neupravoval je žádný metodický pokyn a písemnou práci tak hodnotil vyučující předmětu podle vlastních kritérií. Totéž obdobně platí pro hodnocení výkonu žáka u ústní zkoušky. Absence těchto kritérií značně kontrastuje s hodnocením této zkoušky v koncepci nové maturitní zkoušky, jak uvidíme později v kapitole 3.4 Zkouška z českého jazyka a literatury podle nové podoby maturitní zkoušky.

³⁷ Pro zajímavost připojujeme odůvodnění této novelizace. „Ustanovení § 20 odst. 1 současné vyhlášky č. 442/1991 Sb. stanovilo, že pokud je součástí zkoušky písemná práce nebo písemná zkouška, ... přihlíží se v návrhu výsledného prospěchu zkoušky k jejich hodnocení“. Vzhledem k tomu, že není stanoveno, jakým dílem se písemná práce nebo písemná zkouška započítávají do celkového výsledku zkoušky, bylo toto ustanovení při maturitních zkouškách interpretováno různým způsobem. Stávaly se případy, kdy byl například žák klasifikován z písemné práce z českého jazyka stupněm I – výborně, a přesto byl z českého jazyka a literatury celkově hodnocen jako 5 – nedostatečně a neprospěl. Vzhledem k tomu, že písemná zkouška je nedílnou součástí některých zkoušek a jako taková má svou váhu a svůj význam, nelze s výsledkem z této zkoušky nakládat libovolně. Proto se stanoví, že v návrhu výsledného prospěchu se hodnocení těchto písemných zkoušek zohlední alespoň jednou třetinou, což znamená, že v některých oborech může být váha písemné zkoušky i vyšší“ (Odůvodnění vyhlášky č. 672/2004 Sb., s. 3).

2.4 Zkouška z českého jazyka a literatury pro neslyšící žáky podle stávající podoby maturitní zkoušky

Neslyšící žáci v rámci stávající podoby maturitní zkoušky konali zkoušku z českého jazyka a literatury ve zcela stejné podobě jako žáci slyšící. To potvrzuje Červinková Houšková³⁸ (2010)³⁹: „*maturita z češtiny vypadá stejně jako u slyšících. To znamená, že student nejdřív musí napsat písemnou maturitu, tři a půl stránky slohu, klasickou slohovou práci. Při ústních maturitách si vytahuje jednu z pětadvaceti otázek, která má část z literatury, to jsou asi dvě třetiny otázky, a pak je tam část z teorie českého jazyka*“.

Po formální a obsahové stránce⁴⁰ tedy neslyšící žáci absolvovali stejnou zkoušku jako jejich slyšící vrstevníci.⁴¹ Jediné specifikum spočívalo v tom, že u ústní části zkoušky se neslyšící žák vyjadřoval v českém znakovém jazyce a jeho projev byl zkušební komisí a dalším přítomným tlumočen do češtiny tlumočnickem českého znakového jazyka.⁴² Pro ochranu žáka, tlumočnicka a školy býval z celého průběhu konání ústní maturitní zkoušky zhotovován videozáznam.⁴³

V předchozí podkapitole (2.3) jsme se zmiňovali o tom, že pro stávající maturitní zkoušku z českého jazyka a literatury zřejmě neexistovala žádná přesně daná kritéria hodnocení ani pro písemnou práci ani pro ústní část zkoušky. Ve vztahu k tomu, jaké mají

³⁸ Kateřina Červinková Houšková působí řadu let jako učitelka českého jazyka a literatury na střední škole pro sluchově postižené v Hradci Králové.

³⁹ Strana neznámá (v tisku).

⁴⁰ Neslyšící žáci se na středních školách (alespoň formálně) vzdělávali a vzdělávají podle stejných učebních osnov jako žáci slyšící. Na tom nic nemění ani nově zaváděné školní vzdělávací programy, protože výstupy ze všech škol stejného oboru vzdělání mají být podle příslušného rámcového vzdělávacího programu stejné.

⁴¹ Srov. též Najmanová (2008, s. 67).

⁴² Na tomto místě si dovolíme učinit dvě poznámky. Za prvé neslyšící žák má na přítomnost tlumočnicka u maturitní zkoušky právo dané zákonem č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Tlumočnickova přítomnost se nám zdá zcela samozřejmá, protože předpokládáme, že tlumočnick sehrál významnou úlohu při výchovně-vzdělávacím procesu žáka po celou dobu středoškolského studia. Že to však tak samozřejmě není, o tom svědčí tragikomický výrok jednoho ředitele střední školy pro sluchově postižené, kterého jsme byli svědkem: „*Přijde maturita a my řešíme, jak to udělat, abychom se všichni se žákem domluvili.*“ Za druhé je přirozené, že v průběhu maturitní zkoušky může z důvodu žákovy a/nebo tlumočnickovy nervozity dojít k drobným nedorozuměním. Tato nedorozumění ve výsledku mohou ubírat už tak velmi krátký čas vymezený pro průběh zkoušky.

⁴³ Osobní zkušenost autora této práce z průběhu maturitní zkoušky na střední škole pro sluchově postižené v Praze-Radlicích ve školním roce 2008/2009. Srov. též Najmanová (2008, s. 61).

neslyšící žáci se psanou češtinou problémy⁴⁴, by bylo obzvlášť zajímavé zjistit, jak se s touto situací školy vypořádaly a jakým způsobem k hodnocení písemných prací dospěly.⁴⁵

Stav, kdy neslyšící žáci, jejichž prvním jazykem je český znakový jazyk, konali zkoušku z českého jazyka a literatury ve stejné podobě jako slyšící žáci, kdy tedy na jejich znalosti a dovednosti byly kladeny stejné nároky jako na žáky, jejichž prvním jazykem je český jazyk, byl naprosto absurdní. Koncepce nové maturitní zkoušky toto naštěstí napravuje, jak si uvedeme později v kapitole 5 Zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící.

⁴⁴ O problémech neslyšících s psanou podobou českého jazyka srov. např. Macurová (1995), Racková (1996), Poláková (2001), Komorná (2008) a Šebková (2008).

⁴⁵ Srov. vyjádření nejmenovaného učitele ze školy pro sluchově postižené z Hradce Králové, jak jej zaznamenala Najmanová (2008, s. 68): „... řešili jsme problém, jak hodnotit písemné práce z českého jazyka. Stanovili jsme kritéria jako vnitřní dokument školy a podle nich hodnotíme.“

3. Nová podoba maturitní zkoušky

Podle školského zákona č. 561/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů by od školního roku 2010/2011 měli všichni žáci v České republice maturovat podle nové koncepce maturitní zkoušky. V této kapitole si tuto koncepci alespoň v těch nejdůležitějších rysech představíme.

3.1 Historické kořeny nové maturitní zkoušky

Jak už jsme uvedli dříve, o reformě maturitní zkoušky se začalo uvažovat od poloviny 90. let 20. století. Důvody, které k tomuto rozhodnutí vedly, shrnujeme v kapitole 1.3 Reformovaná maturitní zkouška. Byly to především požadavky na garantování určité úrovně maturitní zkoušky, zajištění srovnatelnosti výsledků mezi jednotlivými žáky i jednotlivými školami a zvýšení hodnoty výsledku maturitní zkoušky u přijímacího řízení na vysoké školy.

Historie příprav reformy maturitní zkoušky je dlouhá a v mnoha ohledech velice dramatická: „V letech 1997 – 2000 byl na základě odborných diskusí sestaven první model nové maturitní zkoušky, jehož státní část byla pilotována v rámci tzv. Sond Maturant. K prvnímu pokusu o uzákonění změny maturitní zkoušky došlo v roce 2000 v rámci návrhu školského zákona, který však nebyl schválen“ (Nová maturita. Změna maturity). Sondy Maturant tehdy realizovala soukromá společnost Scio.⁴⁶

V roce 1999 bylo přípravou reformované maturitní zkoušky Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) pověřeno tehdejší Centrum pro reformu maturitní zkoušky (CERMAT)⁴⁷, které bylo tehdy součástí Ústavu pro informace ve vzdělávání.⁴⁸ CERMAT do projektu přípravy reformy maturitní zkoušky zahrnul „dlouhodobý cyklus programů pod názvem Krok za krokem k nové maturitě. Cílem cyklu, jehož nejdůležitějšími výstupy byly

⁴⁶ „Společnost Scio, jejímž polem působnosti je zejména zjišťování a hodnocení výsledků vzdělávání, působí v oblasti českého školství a vzdělávání od roku 1996“ (Scio. Kontakty. Kdo jsme).

⁴⁷ Na činnost Centra pro reformu maturitní zkoušky později navázalo Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání, které bylo na základě ustanovení § 80 odst. 2 školského zákona zřízeno jako příspěvková organizace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k 1. 1. 2005. Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání nadále užívá dříve vzniklé pojmenování zkratkovým slovem CERMAT, které je u odborné veřejnosti všeobecně známé a užívané (Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání. O nás).

⁴⁸ Na činnost Centra pro reformu maturitní zkoušky později navázalo Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání, které bylo na základě ustanovení § 80 odst. 2 školského zákona zřízeno jako příspěvková organizace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k 1. 1. 2005. Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání nadále užívá dříve vzniklé pojmenování zkratkovým slovem CERMAT, které je u odborné veřejnosti všeobecně známé a užívané (Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání. O nás).

projekty Maturita nanečisto (MANA) realizované v letech 2003 – 2007, bylo pomoci školám připravit se co nejlépe na změny, které vzniknou zavedením nové maturitní zkoušky. V rámci programu byly školám představeny soubory testových úloh tak, aby se žáci a pedagogové mohli seznámit s formou a obsahem testů, které budou součástí nové maturitní zkoušky. Důležitým bodem programu byly také testy organizace a logistiky nové maturitní zkoušky“ (Maturitní zkouška v souvislostech, 2009, s. 8). Koncepce nové maturitní zkoušky od počátku obsahovala i model maturitní zkoušky pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Tento model byl průběžně testován v rámci projektu Maturita bez handicapu (MAHEN) (tamtéž).

Reforma maturitní zkoušky byla uzákoněna až novým školským zákonem v roce 2004. Ten počítal s rozdělením maturitní zkoušky na společnou a profilovou část, ale ve společné části maturity byla stanovena jediná úroveň obtížnosti. Na základě úkolu stanoveného Výborem pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky předložilo MŠMT na jaře 2008 návrh novely školského zákona, zákon č. 242/2008 Sb. (Legislativní prostředí maturitní zkoušky, 2009). „*V novelizovaném zákoně byl zakotven stávající model nové maturitní zkoušky. Nejvýznamnější změnou bylo zavedení ‚dvoúrovňové maturity‘, reagující na skutečnost, že společný dovednostní a znalostní základ příslušných všeobecně vzdělávacích předmětů všech oborů vzdělání ukončených maturitní zkouškou je vzhledem k vysokému stupni diverzifikace těchto oborů relativně malý. Následkem toho by maturitní zkouška, konaná pouze v jedné úrovni obtížnosti, ztratila praktický smysl a motivační prvek pro velkou část škol a žáků“* (Maturitní zkouška v souvislostech, 2009, s. 6).

Dodejme ještě, že až do dnešní doby (do roku 2010) patřila Česká republika k jedněm z mála evropských zemí, ve kterých není alespoň část maturitní zkoušky zadávána a vyhodnocována centrálně (Maturitní zkouška v souvislostech, 2009).⁴⁹ Tato skutečnost není nijak pozitivní, jediné plus lze spatřovat v tom, že jsme se mohli poučit z mediálně dobře známých chyb, které provázely zavádění reformy maturitní zkoušky např. na Slovensku nebo v Polsku (jednalo se o únik zkušebního tajemství, nutné snížení hraničního skóre úspěšnosti po vyhodnocení výsledků a další). Zda jsme na to zareagovali dobře a náš model realizace maturitní zkoušky adekvátně upravili, prozradí už zanedlouho maturitní generálka, která na přihlášených školách⁵⁰ proběhne v termínu 11. – 14. října 2010.

⁴⁹ Např. na Slovensku státem garantovaná maturitní zkouška probíhá od roku 2005. Více informací čtenář najde na portálu Národního ústavu certifikovaných meraní vzdelávania (www.nucem.sk).

⁵⁰ „*K maturitní generálce se přihlásilo 1141 škol z celkového počtu 1289, což představuje 88,5 procent všech škol a více než 92 procent z celkového počtu žáků“* (Otevřený zpravodaj MŠMT, 2010, s. 1).

3.2 Představení koncepce nové maturitní zkoušky

Legislativní zázemí nové maturitní zkoušky tvoří již několikrát zmiňovaný školský zákon ve znění pozdějších předpisů. Konkrétní podobu jí dává prováděcí předpis tohoto zákona, a to tzv. maturitní vyhláška č. 177/2009 Sb. o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou z června 2009. Tato vyhláška byla ještě v březnu 2010 novelizována vyhláškou č. 90/2010 Sb.

Podle uvedené legislativy se maturitní zkouška skládá ze společné (státní) a profilové (školní) části. Zkoušky ve společné části maturitní zkoušky garantuje stát (stát zkoušky centrálně zadává podle jednotného zkušebního schématu a z větší části je také vyhodnocuje).⁵¹ Profilové zkoušky jsou plně v kompetenci jednotlivých škol. Podmínkou pro zdárné složení maturitní zkoušky je žákův úspěch v obou jejích částech. Dokladem o úspěšném složení maturitní zkoušky je maturitní vysvědčení spolu s nově zavedeným protokolem o výsledcích společné části maturitní zkoušky žáka.⁵²

Vzhledem k tomu, že takto pojatá maturitní zkouška zavádí mnoho změn do stávající praxe, počítalo se od počátku s tzv. náběhovou fází. Náběhová fáze měla být dvouletým obdobím (školní rok 2009/2010 a 2010/2011), po které měly platit určité úlevy, aby přechod na novou podobu maturitní zkoušky proběhl plynule a bez větších komplikací. Protože bylo v říjnu 2009 rozhodnuto o odkladu státních maturit o jeden rok, náběhová fáze se zkrátila

⁵¹ Děje se tak prostřednictvím zmiňovaného Centra pro zjišťování výsledků vzdělávání (CERMAT).

⁵² Podle vyhlášky č. 177/2009 Sb. protokol o výsledcích společné části maturitní zkoušky žáka obsahuje mimo jiné tyto údaje: 1. název zkušebního předmětu včetně jeho dílčích zkoušek a úrovně obtížnosti, 2. úspěšnost žáka v procentech v jednotlivých zkušebních předmětech včetně jejich dílčích zkoušek, 3. percentilové umístění v oboru vzdělání a celkem v jednotlivých zkušebních předmětech včetně jejich dílčích zkoušek, 4. výsledky hodnocení žáka v jednotlivých zkušebních předmětech včetně jejich dílčích zkoušek, 5. celkové hodnocení zkoušek společné části maturitní zkoušky.

pouze na jeden rok (tj. na školní rok 2010/2011).⁵³ V čem tato náběhová fáze spočívá a jak podle nového modelu⁵⁴ maturitní zkoušky přesně vypadá její společná a profilová část, si stručně uvedeme v následujících podkapitolách.⁵⁵

3.2.1 Společná část maturitní zkoušky – náběhová fáze v roce 2011

Ve společné části maturitní zkoušky žák v roce 2011 koná dvě povinné a nejvýše tři nepovinné zkoušky. Povinné zkoušky jsou: 1. zkouška z českého jazyka a literatury a 2. zkouška z cizího jazyka nebo matematiky. Povinné zkoušky koná žák buď v základní, nebo vyšší úrovni obtížnosti⁵⁶ dle svého vlastního uvážení.⁵⁷ Pro každou povinnou zkoušku si žák může zvolit jinou úroveň obtížnosti. Žák společnou část maturitní zkoušky složí úspěšně, pokud uspěje současně u obou povinných zkoušek. V případě neúspěchu koná žák opravnou zkoušku pouze z toho předmětu, ve kterém neuspěl.

Zkoušky společné části maturitní zkoušky se skládají formou didaktického testu. Výjimkou je zkouška z českého jazyka a literatury (podrobněji se této zkoušce budeme věnovat v kapitole 3.4 Zkouška z českého jazyka a literatury podle nové podoby maturitní

⁵³ Stalo se tak na základě přijetí návrhu novely školského zákona č. 378/2009 Sb. Dnes lze již jen spekulovat, zda k opětovnému rozhodnutí politické reprezentace odložit státní maturitu přispěla tou dobou probíhající předvolební kampaň (v říjnu 2009 se měly konat předčasné volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, nakonec se však konaly až v řádném termínu na jaře roku 2010), nebo skutečně její údajná nedostatečná připravenost.

⁵⁴ Přehledné schéma modelu nové maturitní zkoušky uvádíme v příloze č. 1.

⁵⁵ Vycházíme při tom z informací uvedených na oficiálním maturitním portálu www.novamaturita.cz, pokud není uvedeno jinak.

⁵⁶ „Zkoušky základní úrovně obtížnosti ověřují základní rozsah dovedností a znalostí každého maturanta bez ohledu na to, jaký typ střední školy a jaký obor vzdělání žák absolvoval. Jde tedy o průnik dovedností a znalostí, které musí obsahovat očekávané vzdělávací výstupy ve všech oborech vzdělání poskytujících střední vzdělání s maturitní zkouškou. Základní úroveň obtížnosti je tím mezníkem, kterého musí maturující žák úspěšně dosáhnout, aby splnil požadavky státu. Každá škola je povinna připravit žáky na všechny zkoušky společné části maturitní zkoušky nejméně v základní úrovni obtížnosti.

Zkoušky vyšší úrovně obtížnosti ověřují dovednosti a znalosti širšího a hlubšího rozsahu, odpovídajícího těm oborům vzdělání, jejichž absolventi v nadprůměrné míře pokračují po ukončení středního vzdělání v terciárním vzdělávání. Z toho vyplývá i skutečnost, že škola nemá povinnost připravit žáky na zkoušky vyšší úrovně obtížnosti, byť tak jistě bude v rámci svých možností činit“ (Legislativní prostředí maturitní zkoušky, 2009, s. 9). Graficky upravil J. A.

⁵⁷ Motivací pro volbu vyšší úrovně obtížnosti zkoušky by měla být její akceptace vysokými školami při přijímacím řízení. Jinými slovy se předpokládá, že si žák, který bude chtít pokračovat ve studiu na vysoké škole, zvolí vyšší úroveň obtížnosti. „Z hlediska jednotlivých zkušebních předmětů je přidána hodnota dvouúrovňové maturity nejvíce patrná v oblasti cizích jazyků, kde zkoušky v jednotlivých úrovních obtížnosti odpovídají úrovním B1 (základní úroveň) a B2 (vyšší úroveň) Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (SEK). Ve střednědobém výhledu několika let lze navíc v této oblasti počítat s dalším posunem, a to s certifikací jazykových zkoušek podle standardů Rady Evropy“ (Maturitní zkouška v souvislostech, 2009, s. 6).

zkoušky) a zkouška z cizího jazyka. Tyto zkoušky mají komplexní charakter, tzn. že jsou složeny ze tří dílčích zkoušek – ústní zkoušky, didaktického testu a písemné práce. Úroveň obtížnosti, kterou si žák u každé jazykové zkoušky zvolí, se vztahuje na všechny tři její dílčí zkoušky. Žák vybírá z nabídky těchto cizích jazyků: anglický jazyk, německý jazyk, španělský jazyk, francouzský jazyk a ruský jazyk.

Žák si také může dobrovolně zvolit až tři nepovinné zkoušky z následující nabídky: český jazyk a literatura (pouze ve vyšší úrovni obtížnosti), cizí jazyk, matematika, občanský a společenskovední základ (pouze ve vyšší úrovni obtížnosti), biologie, fyzika, chemie, dějepis, zeměpis a dějiny umění. Případný neúspěch u některé z vybraných nepovinných zkoušek nemá vliv na úspěšné vykonání společné části maturitní zkoušky, ani se nezapočítává do celkového hodnocení maturitní zkoušky (srov. vyhláška č. 177/2009 § 26 odst. 5).

Hlavní výhodou této náběhové fáze oproti druhé fázi je možnost konat nepovinnou zkoušku ve vyšší úrovni obtížnosti z toho předmětu, který si žák zvolil již v rámci povinných zkoušek. Žák tak bez jakéhokoliv rizika dostává možnost úspěšně vykonat vybranou maturitní zkoušku také ve vyšší úrovni obtížnosti. Ve druhé fázi (od roku 2012) již tato možnost nebude. Řada studentů i škol jistě uvítá také to, že je v této náběhové fázi možné vyhnout se zkoušce z cizího jazyka.⁵⁸

3.2.2 Společná část maturitní zkoušky – druhá fáze od roku 2012

Ve druhé fázi od roku 2012 přibude ke dvěma povinným zkouškám ještě třetí, povinně volitelná zkouška. Struktura povinných zkoušek bude vypadat takto: 1. zkouška z českého jazyka a literatury, 2. zkouška z cizího jazyka a 3. zkouška z matematiky nebo občanského a společenskovedního základu nebo informatiky. Dle školského zákona § 78 odst. 6 může „ředitel školy v souladu s rámcovým vzdělávacím programem a školním vzdělávacím programem příslušného oboru vzdělání“ částečně nebo zcela omezit volitelnost předmětu ve třetí povinně volitelné zkoušce.

⁵⁸ Během příprav na zavedení nové maturitní zkoušky se ukázalo, že mnohé školy výuku cizích jazyků zajišťují nedostatečně, proto se v modelu nové maturitní zkoušky přistoupilo k tomuto kroku (srov. Najmanová, 2008, s. 128).

Žák má opět možnost dobrovolně si zvolit nejvýše tři nepovinné zkoušky z nabídky uvedené v předchozí podkapitole (3.2.1) s tou výjimkou, že si nesmí zvolit zkoušku z téhož předmětu, ze kterého koná zkoušku povinnou. Žák tak už nemá možnost vybrat si a „bezpečně“ složit zkoušku ve vyšší úrovni obtížnosti z předmětu, který již absoluuje v rámci zkoušek povinných. V ostatních bodech se druhá fáze shoduje s fází náběhovou.

3.2.3 Profilová část maturitní zkoušky

Podobu profilové části maturitní zkoušky určuje školský zákon v § 79 odst. 1: *„Profilová část maturitní zkoušky se skládá ze 2 nebo 3 povinných zkoušek. Počet povinných zkoušek pro daný obor vzdělání stanoví rámcový vzdělávací program.“* Žák dále může v rámci profilové části maturitní zkoušky konat až dvě nepovinné zkoušky. Konkrétní nabídka povinných a nepovinných zkoušek profilové části maturitní zkoušky je plně v kompetenci ředitele školy, který při svém rozhodnutí vychází z rámcového a školního vzdělávacího programu (srov. školský zákon § 79 odst. 3). Profilovou část maturitní zkoušky vykoná žák úspěšně tehdy, když uspěje u všech jejích povinných zkoušek. V případě neúspěchu koná žák opravnou zkoušku pouze z toho předmětu, ve kterém neuspěl.

Zkoušky profilové části maturitní zkoušky se konají jednou z těchto forem: (1) vypracování maturitní práce a její obhajoby před zkušební maturitní komisí, (2) ústní zkouška před zkušební maturitní komisí, (3) písemná zkouška, (4) praktická zkouška nebo (5) kombinace výše uvedených forem. O příslušné formě konané maturitní zkoušky rozhoduje ředitel školy.

Jak je z tohoto přehledu patrné, profilová část maturitní zkoušky bude probíhat obdobným způsobem jako probíhá stávající maturitní zkouška, kdy o její konkrétní realizaci ponejvíce rozhodují školy samotné.

3.4 Zkouška z českého jazyka a literatury podle nové podoby maturitní zkoušky

Zkouška z českého jazyka a literatury je povinným zkušebním předmětem společné části maturitní zkoušky. Tato zkouška je, jak již bylo uvedeno výše, zkouškou komplexní – skládá se ze tří dílčích zkoušek: ústní zkoušky, didaktického testu a písemné práce. Důležitost tří částí zkoušky vysvětluje následující text: *„každou dílčí zkouškou jsou ověřovány především ty znalosti a dovednosti, k jejichž ověření je příslušná forma dílčí zkoušky*

nejvhodnějším evaluačním (hodnotícím) nástrojem (Nová maturita oficiálně! Zkoušky a předměty. Český jazyk a literatura).

Celkové hodnocení zkoušky probíhá následujícím způsobem: „každá z dílčích zkoušek se podílí na celkovém výsledku žáka jednou třetinou. (...) Pokud žák neuspěje v jedné nebo více dílčích zkouškách, neuspěl u celé zkoušky. V případě, že žák nevykoná úspěšně dílčí ústní zkoušku (...), další dílčí zkoušky konané formou didaktického testu a písemné práce v příslušném termínu již nekoná. Jelikož se jedná o zkoušku povinnou, neuspěl tak ve společné části, a tím i u celé maturitní zkoušky. Opravnou zkoušku z českého jazyka a literatury koná v opravném termínu, a to ze všech tří dílčích zkoušek. Žák má právo pro opravnou zkoušku zvolit jinou úroveň obtížnosti zkoušky, než v jaké zkoušku konal v předchozím termínu“ (tamtéž).

Na následujícím obrázku je znázorněna struktura maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury ve dvou úrovních obtížnosti.

ZKOUŠKA Z ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY	
ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ OBTÍŽNOSTI	VYŠŠÍ ÚROVEŇ OBTÍŽNOSTI
<p>Ústní zkouška 20 minut příprava + 15 minut zkouška losování z 20 zadání</p>	<p>Ústní zkouška 20 minut příprava + 15 minut zkouška losování z 30 zadání</p>
<p>Didaktický test 60 minut 27 – 36 úloh</p>	<p>Didaktický test 90 minut 42 – 53 úloh</p>
<p>Písemná práce 60 minut výběr z 10 zadání</p>	<p>Písemná práce 90 minut výběr z 10 zadání</p>

Tabulka 1 – Struktura zkoušky z českého jazyka a literatury

(zpracováno podle: Nová maturita oficiálně! Zkoušky a předměty. Český jazyk a literatura)

Při srovnání se stávající podobou maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury na první pohled vidíme, že se v této zkoušce nově objevuje didaktický test, jenž je zaměřen na ověřování čtenářských dovedností a jazykové kompetence. Podoba dalších dvou dílčích zkoušek, tj. písemné práce a ústní zkoušky, se ve svých hlavních rysech od stávající maturitní zkoušky příliš neodlišuje.

Zásadně odlišný je však způsob zadávání a hodnocení. Proberme si je postupně u všech tří dílčích zkoušek. Didaktický test je zadáván centrálně všem maturujícím žákům v České republice ve stejný čas podle jednotného zkušebního schématu. Žáci zapisují odpovědi do záznamových archů, které jsou neprodleně po skončení zkoušky v digitalizované podobě odesílány do CERMATu, kde dochází k jejich počítačovému zpracování a vyhodnocení.

Také písemná práce je zadávána centrálně ve stejný čas, hodnocení však už zajišťují (alespoň) dva vyškolení hodnotitelé⁵⁹ přímo na školách. Největší změnou oproti stávajícímu stavu je to, že učitelé při svém hodnocení postupují podle detailních kritérií hodnocení (příklad tabulky kritérií hodnocení pro cizí jazyk uvádíme v příloze č. 2). O konečném výsledku této části zkoušky rozhodují učitelé společně na základě jednotlivých kritérií.

Ústní zkouška je vedena podle pracovních listů, které připravuje škola (ta má také možnost použít již hotové pracovní listy z centrální databanky). Hodnotí ji opět dva vyškolení hodnotitelé, přičemž z průběhu ústní zkoušky je zhotovován poměrně podrobný záznam, který je archivován (to je další ne nepodstatné novum).

Přesný popis požadavků kladených v této zkoušce na maturující žáky pro všechny její dílčí části a pro obě úrovně obtížnosti je uveden v katalogích požadavků. Katalogy požadavků v obou úrovních obtížnosti byly vytvořeny pro všechny zkušební předměty ve společné části maturitní zkoušky. *„Kromě zmíněných požadavků k maturitní zkoušce obsahují základní specifikace zkoušek a příklady testových úloh a zadání. Kompletní sada katalogů byla v tištěné formě odeslána do škol koncem března 2008“*⁶⁰ (Nová maturita oficiálně! Katalogy požadavků).

Ke katalogům požadavků se později ještě vrátíme, budou nás totiž eminentně zajímat ve vztahu ke zkoušce z českého jazyka pro neslyšící žáky. Než se však k podrobnému

⁵⁹ Pedagogové škol procházejí od srpna 2009 školeními v rámci projektové aktivity CISKOM (Certifikace, instruktáže a školení k maturitě). Pro potřeby společné části maturitní zkoušky jsou prostřednictvím CISKOM připravováni především školní maturitní komisaři, zadavatelé zkoušek a hodnotitelé písemných prací a ústních zkoušek. Školení zajišťuje CERMAT ve spolupráci s Národním institutem pro další vzdělávání. (Národní institut pro další vzdělávání. Projekty ESF. PRO.MZ – aktivita CISKOM).

⁶⁰ Všechny katalogy požadavků jsou v elektronické podobě přístupné na oficiálním maturitním portálu www.novamaturita.cz.

představení této zkoušky dostaneme, je nutné si říci, jak se v nové koncepci maturitní zkoušky přistupuje k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, lépe řečeno k žákům s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky.

4. Žáci s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky

Žákem s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky se podle vyhlášky 177/2009 Sb. § 1 písm. c) rozumí žák „*se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním, kterému je na základě jeho žádosti umožněno konat maturitní zkoušku za podmínek odpovídajících jeho potřebám*“. Toto znění vyhlášky odkazuje na školský zákon § 16 odst. 6, ve kterém se specifikuje právo žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na vzdělání, jehož obsah, formy a metody, odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem.⁶¹

Jak z výše uvedeného vyplývá, tito žáci (tedy i prelingválně neslyšící žáci) mají právo na uzpůsobení konání maturitní zkoušky. Jak tato uzpůsobení konkrétně vypadají, si uvedeme v následujících podkapitolách.

4.1 Maturitní zkouška pro žáky s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky

Školský zákon v § 20 odst. 6 říká, že žáci s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky mají „*podle závažnosti svého postižení nebo znevýhodnění právo na úpravu prostředí, navýšení časového limitu, obsahové a formální úpravy testových materiálů, odlišnosti v hodnocení, použití kompenzačních pomůcek, tlumočení a technickou nebo speciálně pedagogickou asistenci*“.

Hlavním cílem koncepce konání společné části maturitní zkoušky žáků se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním je dle oficiálního maturitního portálu⁶² „*umožnit těmto žákům konat maturitní zkoušku takovým způsobem, aby byl minimalizován vliv jejich*

⁶¹ Přesné znění §16 odst. 6 školského zákona zní takto: „Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Pro žáky a studenty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním se při přijímání ke vzdělávání a při jeho ukončování stanoví vhodné podmínky odpovídající jejich potřebám. Při hodnocení žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami se přihlíží k povaze postižení nebo znevýhodnění (...)“.

⁶² www.novamaturita.cz.

handicapu na výsledky zkoušky a zároveň byla v nejvyšší možné míře zachována objektivita a srovnatelnost výsledků zkoušky s výsledky nepostižené (intaktní) žákovské populace“ (Nová maturita oficiálně! Maturita bez handicapu).

Ve společné části maturitní zkoušky se žáci se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním rozdělují do čtyř kategorií podle typu vzdělávacích potřeb a do jedné ze skupin I až III podle míry požadovaných uzpůsobení, jak si uvedeme dále.

4.1.1 Kategorizace žáků s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky

Žáci s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky jsou rozděleni do čtyř kategorií:

1. Tělesné postižení
2. Zrakové postižení
3. Sluchové postižení
4. Specifické poruchy učení a ostatní.

Hlavním kritériem pro zařazení žáka do jedné z těchto čtyř kategorií jsou „*funkční důsledky určité vady, poruchy, onemocnění nebo postižení žáka ovlivňující konání maturitní zkoušky*“ (příloha č. 2 k vyhlášce č. 177/2009 Sb.).

Nás pochopitelně nejvíce zajímá kategorie žáků se sluchovým postižením, a proto níže uvádíme rozdělení těchto žáků do skupin I až III podle míry požadovaných uzpůsobení. Jak čtenář z tabulky záhy pozná, předmětem našeho zájmu jsou žáci ve skupině SP III.

Sluchové postižení (SP)

Skupina I (SP I) – žáci se sluchovým postižením různé etiologie, kteří komunikují v mluvené češtině (tj. rozumějí mluvené češtině bez odezírání). Žáci nemají obtíže (nebo jen mírné) se čtením a porozuměním běžnému textu (bez úprav) a jejich písemný projev není důsledky postižení ovlivněn, nebo je ovlivněn mírně; žáci pracují se zkušební dokumentací bez úprav (po formální ani obsahové stránce se neliší od zkušební dokumentace pro žáky běžné populace).

Skupina II (SP II) – žáci se sluchovým postižením nebo žáci se souběžným postižením více vadami různé etiologie, kteří komunikují v mluvené češtině (k porozumění mluvené češtině musejí odezírat) s možnou podporou dalších komunikačních systémů odvozených od českého jazyka a uvedených v zákoně č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, ve znění pozdějších předpisů. Žáci mají vážnější obtíže se čtením a porozuměním běžnému textu (bez úprav) nebo se psaním (po jazykové stránce); pracují s upravenou zkušební dokumentací. Na základě doporučení školského poradenského zařízení mohou ke čtení, porozumění čtenému, psaní nebo k dalším činnostem souvisejícím s maturitní zkouškou využít služby asistenta.

Skupina III (SP III) – žáci se sluchovým postižením (převážně žáci prelingválně neslyšící) nebo žáci se souběžným postižením více vadami různé etiologie, kteří za svůj mateřský jazyk považují český znakový jazyk. Žáci primárně komunikují českým znakovým jazykem, případně komunikují prostřednictvím jiného komunikačního systému, který není odvozen od českého jazyka; pracují s upravenou zkušební dokumentací. Žáci vykonávají modifikovanou zkoušku: český jazyk a anglický jazyk v úpravě pro neslyšící. Žáci využívají služby tlumočnicka (v případě postižení více vadami navíc služby asistenta).

Tabulka 2 – Rozdělení žáků se sluchovým postižením do skupin I až III

(zpracováno podle: Příloha č. 2 k vyhlášce č. 177/2009 Sb.)

Jak uvádí § 20 odst. 5 vyhlášky 177/2009 Sb. žáci s priznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky jsou do jednotlivých skupin zařazeni na základě posudku školského poradenského zařízení⁶³. Posudek kromě údaje o zařazení žáka do

⁶³ Typy školských poradenských zařízení jsou pedagogicko-psychologická poradna a speciálně pedagogické centrum (vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních). V případě žáků se sluchovým postižením se v drtivé většině případů jedná o speciálně pedagogické

příslušné kategorie a skupiny žáků podle druhu zdravotního postižení nebo zdravotního znevýhodnění obsahuje „návrh úprav podmínek a způsobu konání maturitní zkoušky, dále výčet kompenzačních pomůcek a doporučení rozsahu a formy případné asistence, tlumočnických služeb nebo odlišností hodnocení“ (§ 20 odst. 3 vyhlášky 177/2009 Sb.).

4.1.2 Uzpůsobení maturitní zkoušky pro žáky s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky

Uzpůsobení maturitní zkoušky pro žáky s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky zahrnuje několikero úprav. Tyto úpravy udává v kompletním znění příloha č. 3 k vyhlášce č. 177/2009 Sb., nám pro účely této práce postačí uvést si pouze orientační výčet. Uzpůsobení podmínek podle této vyhlášky zahrnuje následující úpravy:

1. Úpravy prostředí
2. Navýšení časového limitu
3. Úpravy zkušební dokumentace
 - a) formální úpravy
 - b) obsahové úpravy
4. Použití kompenzačních pomůcek
5. Odlišné hodnocení výsledků zkoušky⁶⁴
6. Asistence
 - a) asistence speciálně pedagogická
 - b) asistence technická
7. Tlumočení.

centrum působící při škole pro sluchově postižené, kterou žák navštěvuje (pozn. J. A.). Nedovedeme posoudit, jak je to u žáků ostatních kategorií a skupin, ale ve vztahu k prelingválně neslyšícím žákům se nám zdá tato pravomoc speciálně pedagogického centra rozhodovat o zařazení žáka do příslušné skupiny jako poněkud problematická. Více se tomuto tématu budeme věnovat v kapitole 7. 2 Problematické oblasti zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící.

⁶⁴ Kritéria hodnocení výsledků zkoušek jsou obecně shodná s kritérii hodnocení žáků bez přiznaných uzpůsobení podmínek konání maturitní zkoušky. Výjimku představují pouze úpravy kritérií pro hodnocení písemné práce a ústní zkoušky u některých skupin žáků dle posudku školského poradenského zařízení. Vlastní metodiku hodnocení mají ještě všechny jazykové zkoušky pro skupinu žáků SP III. Protokoly o výsledcích společné části maturitní zkoušky a maturitní vysvědčení žáků s přiznaným uzpůsobením podmínek konání maturitní zkoušky a žáků bez postižení jsou formálně shodné, tito žáci tedy nebudou nijak „stigmatizováni“ (Nová maturita oficiálně! Maturita bez handicapu. Koncepce maturity).

Všechna tato uzpůsobení podmínek konání maturitní zkoušky vycházejí z předpokladu, že žáci s přiznaným uzpůsobením konání maturitní zkoušky potřebují k plnému prokázání svých znalostí a dovedností určitým způsobem upravit podmínky, za kterých se zkoušky konají. „Základním předpokladem pro efektivní využití navržených uzpůsobení je skutečnost, že je žák doposud ve výuce využíval a je na ně zvyklý (bezpečně zvládá obsluhu kompenzačních pomůcek, je zvyklý na komunikaci s asistentem apod.). Situace u maturitní zkoušky nesmí být z hlediska uzpůsobení podmínek pro žáka ničím novým, v opačném případě by realizovaná uzpůsobení měla nulový, nebo dokonce negativní efekt“ (Nová maturita oficiálně! Maturita bez handicapu. Uzpůsobení podmínek).

Nás opět nejvíce zajímá přehled uzpůsobení pro kategorii žáků se sluchovým postižením. Uzpůsobení pro tuto kategorii žáků uvádíme v následující tabulce.

	Skupina I	Skupina II	Skupina III
Kategorie sluchové postižení (SP)	Navýšení časového limitu o 50 %; kompenzační pomůcky; vyloučen poslech z cizího jazyka (žáci pracují se zkušební dokumentací bez úprav)	Navýšení časového limitu o 100 %; formální úpravy zkušební dokumentace; možnost zápisu řešení přímo do testového sešitu; obsahové úpravy (včetně nahrazení některých úloh); kompenzační pomůcky; možnost asistence; vyloučen poslech z cizího jazyka	Uzpůsobení stejná jako u skupiny II + konání modifikované zkoušky z českého jazyka a anglického jazyka pro neslyšící + tlumočení do českého znakového jazyka a/nebo dalších komunikačních systémů neodvozených od českého jazyka

Tabulka 3 – Přehled uzpůsobení podmínek pro žáky se sluchovým postižením

(zpracováno podle: Příloha č. 3 k vyhlášce č. 177/2009 Sb.)

Jak je z této tabulky patrné, uzpůsobení podmínek pro žáky se sluchovým postižením zahrnuje všechny výše uvedené úpravy.⁶⁵ Některým z nich se budeme blíže věnovat v následující kapitole. Pro tuto chvíli ještě uvedeme zajímavou domněnku, že takto podrobné uzpůsobení konání maturitní zkoušky (nebo jí odpovídající zkoušky ukončující středoškolské studium) pro žáky se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním pravděpodobně jiné evropské státy nemají.⁶⁶

Předpokládáme, že nyní již čtenář získal poměrně přesnou představu o tom, jak se v koncepci nové maturitní zkoušky (v její společné části) přistupuje k žákům s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky, mezi něž patří i prelingválně neslyšící žáci.⁶⁷ Máme tedy ideální předpoklady zaměřit se na to, co nás zajímá nejvíce, totiž na maturitní zkoušku z českého jazyka těchto žáků. Jak už bylo výše naznačeno, v koncepci nové maturitní zkoušky nese tato zkouška název český jazyk v úpravě pro neslyšící.

⁶⁵ Patří do ně i úpravy prostředí, protože neslyšící žáci například musí dobře vidět na tlumočníka apod. (pozn. J. A.).

⁶⁶ Svědčí o tom výrok Evy Kotrčkové, který jsme zaznamenali: „*Co jezdíme po konferencích, naše úpravy pro postižené žáky jsou unikátní, nikdo v zahraničí to neřeší.*“ (Eva Kotrčková pracuje jako metodik jazykového testování v organizaci CERMAT, pozn. J. A.). Potvrzení tohoto výroku by pochopitelně vyžadovalo bližší seznámení se s tím, jak vypadají koncepce srovnatelných zkoušek v jiných státech.

⁶⁷ Připomeňme si, že tito žáci spadají do skupiny SP III, a dodejme ještě, že jakkoliv by problematika žáků zařazených do ostatních skupin kategorie žáků se sluchovým postižením (zejména do skupiny SP II) byla také zajímavá, v této práci se jí vzhledem k jejímu zaměření nevěnujeme.

5. Zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící

Zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící⁶⁸ je stěžejní částí této práce, proto je jí věnována samostatná kapitola. V této kapitole si přiblížíme její historický vývoj a také si podrobně popíšeme její aktuální podobu.

5.1 Historické kořeny zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící

Během dlouhého období příprav nové koncepce maturitní zkoušky (srov. kapitola 3.1 Historické kořeny nové maturitní zkoušky) docházelo pochopitelně k výrazným změnám také v podobě maturitní zkoušky pro skupinu neslyšících studentů, zvláště u jazykových zkušebních předmětů.⁶⁹ Cestu k současné podobě a rovněž současnému názvu zkoušky nejlépe popisuje Hudáková (2008).⁷⁰

V roce 2001 vznikl první dokument, který se komplexně věnoval koncepci nové maturitní zkoušky ve vztahu k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Tento dokument nesl název Studie proveditelnosti společné části maturitní zkoušky pro žáky se zvláštními vzdělávacími potřebami. Tato studie se věnovala všem žákům s hendikepem⁷¹, tedy i žákům s vadou sluchu a potažmo žákům neslyšícím. Již tehdy se v ní objevily dnes stále aktuální (a bohužel v některých případech stále nenaplněné) úvahy o tom, že by neslyšící žáci měli skládat maturitní zkoušku z českého jazyka jako jazyka cizího a že je nutné, aby se český znakový jazyk stal vyučovacím jazykem těchto žáků.⁷²

Z této studie CERMAT na jaře 2001 vycházel při uskutečnění projektu Ověření proveditelnosti společné části maturitní zkoušky pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Pro neslyšící žáky⁷³ byly připraveny didaktické testy z několika předmětů a

⁶⁸ Název této zkoušky se poprvé oficiálně objevuje (dodejme, že poněkud nejednotně) v „maturitní“ vyhlášce č. 177/2009 Sb.

⁶⁹ Do jazykových zkušebních předmětů patří zkouška z českého jazyka a zkouška z anglického jazyka. O zkouškách z jiných cizích jazyků se v tuto chvíli neuvažuje, protože nejsou (snad s výjimkou gymnázia v Praze v Ječné ulici) vyučovány (pozn. J. A.).

⁷⁰ V dalším textu této kapitoly vycházíme právě z této práce, pokud není uvedeno jinak.

⁷¹ Hendikep není synonymem postižení (více srov. Hudáková; Motejzík In Hudáková, 2005, s. 11).

⁷² Ve studii je dále uveden návrh, aby žáci s vadou sluchu po dobu stanovenou ve vyhlášce (uvažovalo se o pěti letech) skládali maturitní zkoušku ve snížené úrovni obtížnosti. Tento návrh vycházel z neuspokojivé situace ve výchově a vzdělávání těchto žáků a předpokládal, že po uplynutí stanovené doby dojde k dorovnání úrovně na úroveň maturitní zkoušky pro žáky bez speciálních vzdělávacích potřeb (více viz Hudáková, 2008, s. 151).

⁷³ V té době byli žáci s vadou sluchu rozděleni pouze na dvě skupiny (srov. též Najmanová, 2008, s. 89).

jedním z nich byl také didaktický test z českého jazyka a literatury. Zajímavé je, jakým způsobem byly úlohy v tomto tzv. S-testu upraveny: „*tučným písmem byla zvýrazněna podstata zadání, v závorkách byla synonymická vyjádření některých obtížných slov, úlohy vyžadující jazykový cit byly vyloučeny*“ (Hudáková, 2008, s. 151). Tyto úpravy však neslyšícím žákům v konečném hodnocení mnoho nepomohly a jejich úspěšnost byla ve srovnání s jinými skupinami žáků výrazně nižší.

S-testy byly používány od začátku ve všech ověřovacích šetřeních Maturity bez handicapu (srov. kapitola 3.1 Historické kořeny nové maturitní zkoušky). V roce 2004 došlo ke změně názvu testovaného předmětu na (dle našeho názoru poněkud komický název) Český jazyk v komunikaci neslyšících. Ačkoli by to změna názvu zkoušky mohla naznačovat, nejednalo se „*o naprosto jinou koncepci zkoušky z češtiny jako z cizího jazyka (podobně jako jsou pro české žáky koncipované zkoušky z angličtiny, němčiny apod.), úlohy pro žáky s vadou sluchu byly ‚jen‘ od úloh pro ostatní žáky více odlišné než v předchozích letech*“ (Hudáková, 2008, s. 152).

K průlomové změně v testování došlo až v roce 2006, kdy CERMAT pro neslyšící žáky poprvé vytvořil didaktický test z českého jazyka jako cizího jazyka. Tento didaktický test byl upraven „*na základě předlohy testu z cizího jazyka. Pracovníci CERMATu při úpravě testu vycházeli z předpokladu, že žáci se ztrátou sluchu ve III. skupině (...) by měli mít testy z českého jazyka jako cizího jazyka*“ (Najmanová, 2008, s. 97). V tomto roce byl tedy pro neslyšící žáky poprvé vytvořen didaktický test z českého jazyka, který respektoval skutečnost, že český jazyk je pro ně cizím (druhým) jazykem.

V roce 2007 se poprvé testovala také písemná práce z českého jazyka jako cizího jazyka. Jako vzor pro vytvoření jejího zadání posloužila písemná práce z ruského jazyka na úrovni C1⁷⁴ (Najmanová, 2008). Jak dále uvádí Najmanová (tamtéž), zvolená úroveň C1 byla pouze zkušební a měla posloužit především k ověření toho, zda je možné tuto dílčí část maturitní zkoušky z českého jazyka pojmout jako zkoušku z cizího jazyka.

O dalším konkrétním vývoji se nám nepodařilo nalézt žádné oficiální písemné záznamy, v dalším popisu tak vycházíme ze zprostředkovaných informací nebo vlastních zkušeností.⁷⁵ Didaktický test, písemná práce a celá maturitní zkouška z českého jazyka pro

⁷⁴ Jednotlivé jazykové úrovně (A1 – C2) jsou popsány ve Společném evropském referenčním rámci pro jazyky (SERRJ). Blíže se jim budeme věnovat v kapitole 6. Společný evropský referenční rámec pro jazyky. (Najmanová ve své práci uvádí, že zvolenou jazykovou úroveň pro písemnou práci byla úroveň A1, my jsme však přesvědčeni, že se jedná o omyl. Domníváme se, že se jednalo o úroveň C1, neboť úroveň A1 je úrovní zcela nejnižší.)

⁷⁵ Autor tohoto textu je od února 2010 externím zaměstnancem CERMATu.

neslyšící zůstala nadále pojmána jako zkouška z cizího jazyka. Funkčnost obou zmíněných dílčích zkoušek byla nadále ověřována, ať už formou spolupráce s oslovenými školami nebo formou oficiálních ověřovacích šetření. Velký otazník však představovalo stanovení úrovně obtížnosti, tj. stanovení jazykové úrovně, které by měla celá zkouška odpovídat. Snahou mnoha zainteresovaných osob bylo z pochopitelných důvodů nastavit ověřovanou úroveň znalostí a kompetencí této skupiny žáků v českém jazyce co nejvyšší (tzn. alespoň na jazykovou úroveň C1). Tato snaha se však ukázala být za současného přístupu škol pro sluchově postižené k výchově a vzdělávání neslyšících žáků a především ke vzdělávacím výsledkům těchto škol⁷⁶ nereálná.⁷⁷

Ve stejné době, kdy k rozhodování o výši jazykové úrovně pro modifikovanou zkoušku z českého jazyka pro neslyšící žáky docházelo (tedy v letech 2008 a 2009), fungoval v CERMATu pracovní tým, který v obou úrovních obtížnosti⁷⁸ připravoval zkoušku z českého jazyka pro cizince.⁷⁹ Přirozeně se nabízelo s tímto týmem těsněji spolupracovat a využít výsledky jejich práce při přípravě zkoušky z českého jazyka pro cizince na úrovni B2 také pro zkoušku z českého jazyka v úpravě pro neslyšící. Tým, který připravoval zkoušku z českého jazyka pro cizince, však byl naneštěstí velmi záhy po schválení „maturitní“ vyhlášky v létě 2009 rozpuštěn. Poté již tuto zkoušku připravoval „pouze“ pověřený koordinátor CERMATu ve spolupráci s externími spolupracovníky. Až do května 2010 se však vycházelo z předpokladu, že úroveň obtížnosti zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící bude odpovídat jazykové úrovni B2.

Dosud jsme se nezmínili o třetí části této komplexní zkoušky, totiž o „ústní zkoušce“. Této dílčí zkoušce bylo při přípravách modifikované maturitní zkoušky z českého jazyka zatím věnováno nejméně pozornosti. Předpokládáme, že to bylo způsobeno tím, že první dvě části zkoušky (didaktický test a písemná práce) byly pokládány za nejdůležitější a právě proto jim byla věnována větší pozornost. Ústní zkouška⁸⁰ je však součástí všech zkoušek z cizího

⁷⁶ Srov. zejména Hudáková, 2004.

⁷⁷ Zvláště pokud CERMAT v tomto ohledu volí „politiku opatrnosti“ a snaží se úroveň zkoušky nastavit především tak, aby měli současní neslyšící maturanti co největší šanci ji úspěšně složit (osobní zkušenost J. A.).

⁷⁸ Připomeňme si, že základní úroveň obtížnosti jazykové zkoušky odpovídá jazykové úrovni B1 a vyšší úroveň obtížnosti odpovídá úrovni B2 (viz kapitola 3.2.1 Společná část maturitní zkoušky – náběhová fáze v roce 2011).

⁷⁹ V té době se předpokládalo, že bude maturujícím cizincům žijícím v České republice teprve krátkou dobu umožněno vykonat místo zkoušky z českého jazyka a literatury zkoušku z českého jazyka pro cizince. Tento záměr se však do „maturitní“ vyhlášky č. 177/2009 Sb. nepodařilo prosadit.

⁸⁰ Oficiální maturitní portál (www.novamaturita.cz) k této dílčí zkoušce udává: „*Model dílčí ústní zkoušky z cizího jazyka vychází ze stávajícího pojetí ústních zkoušek, zohledňuje však i normy a trendy standardních mezinárodních jazykových zkoušek, které jsou konstruovány v souladu s moderními metodami ověřování*“

jazyka a bylo třeba ji připravit v odpovídající podobě také pro neslyšící žáky. Protože tito žáci přirozeně nemohou konat ústní zkoušku formou ústní interakce⁸¹, byl pro ně připraven koncept konání této zkoušky náhradní formou, a to formou písemné interakce prostřednictvím chatu.

V dubnu 2010 proběhlo na přihlášených školách⁸² dosud poslední ověřovací šetření zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící. Naprostou novinkou bylo to, že v tomto šetření byly na školách pro sluchově postižené poprvé testovány všechny tři části této komplexní zkoušky. Žákům z přihlášených škol byl zadán didaktický test, písemná práce a poprvé (alespoň pokud je nám známo) také zkouška formou písemné interakce prostřednictvím chatu. Všechny tři části zkoušky odpovídaly jazykové úrovni B2. Po celkovém vyhodnocení šetření, které přineslo nepříliš uspokojivé výsledky, bylo rozhodnuto, že zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící bude do budoucna (tedy přinejmenším pro školní rok 2010/2011) připravována na nižší jazykové úrovni, a to úrovni B1.⁸³

Po tomto stručném nastínění historického vývoje, který vedl k současné podobě maturitní zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící, se nyní podíváme na všechny tři dílčí části této komplexní zkoušky podrobněji.

5.2 Podrobný popis zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící

Než se pustíme do podrobného popisu jednotlivých částí zkoušky, považujeme za důležité upozornit, že celková podoba zkoušky stále ještě není definitivní a v současné době dochází ještě k jejím dílčím úpravám (tato poznámka se nejvíce týká třetí části zkoušky,

jazykové úrovně žáka a podle úrovně vymezených ve Společném evropském referenčním rámci pro jazyky“ (Nová maturita oficiálně! Zkoušky a předměty. Cizí jazyk. Ústní zkouška).

⁸¹ Ve smyslu interakce v mluveném jazyce (pozn. J. A.).

⁸² Do tohoto šetření se přihlásily pouze dvě střední školy pro sluchově postižené, ačkoliv byly ze strany CERMATu osloveny všechny střední školy pro sluchově postižené v České republice. Jednalo se o Střední školu, Základní školu a Mateřskou školu v Hradci Králové a o Střední školu pro sluchově postižené a Odborné učiliště v Brně. Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené v Praze-Radlicích se šetření zúčastnit nemohla, protože v té době neměla žádné studenty maturitního ročníku. Proč se nepřihlásily zbývající dvě školy (Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené v Praze Holečkově ulici a Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí) bohužel nevíme.

⁸³ O tom, zda je to podle našeho názoru krok správným směrem, či nikoliv, blíže pojednáme v kapitole 7.2 Problematické oblasti zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící.

tj. zkoušky formou písemné interakce). Necht' má tedy čtenář na paměti, že náš popis zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící odpovídá současné platné podobě této zkoušky (červenec 2010).⁸⁴

5.2.1 Didaktický test

Didaktický test ověřuje žákovu dovednost čtení s porozuměním a jeho jazykové kompetence. Test je sestaven na základě specifikací tabulky⁸⁵ vytvořené pro zkoušku z cizích jazyků na základní úrovni obtížnosti. Jak už víme z tabulky 3 (Tabulka 3 – Přehled uzpůsobení podmínek pro žáky se sluchovým postižením), neslyšící žáci mají právo na navýšení časového limitu o 100 %. Protože didaktický test pro cizí jazyk na základní úrovni obtížnosti, která odpovídá jazykové úrovni B1, trvá 60 minut (srov. Nová maturita oficiálně! Zkoušky a předměty. Cizí jazyk), mají neslyšící žáci při tomto navýšení na vypracování testu nejvýše 120 minut.

Důležitou součástí testového sešitu, se kterým žáci pracují, je přiložený CD nosič, který obsahuje překlady náležitých částí didaktického testu do českého znakového jazyka. Realizace tohoto překladu je součástí formálních úprav zkušební dokumentace, jak je stanoveno vyhláškou č. 177/2009 Sb. v příloze č. 3. V případě didaktického testu, který je součástí zkoušky český jazyk v úpravě pro neslyšící, jsou do českého znakového jazyka přeloženy pouze úvodní pokyny pro práci s testovým sešitem a instrukce k jednotlivým úlohám, nikoliv zadání úloh nebo výchozí texty k jednotlivým úlohám.⁸⁶

Rádi bychom čtenáři pro jeho konkrétní představu ukázali modelový vzor tohoto didaktického testu. Jak jsme však již uvedli v kapitole 5.1 Historické kořeny zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící, rozhodnutí nastavit úroveň ověřování znalostí a dovedností neslyšících žáků v předmětu český jazyk/v českém jazyce na jazykovou úroveň B1 padlo teprve nedávno, a tento test zatím existuje pouze v jediné (neveřejné) verzi, která bude použita pro maturitní generálku v říjnu tohoto roku (tj. 2010). Z toho důvodu tedy bohužel čtenáři didaktický test v této úrovni obtížnosti předložit nemůžeme.

⁸⁴ V tuto chvíli bohužel není k dispozici žádný oficiální pramen, který bychom mohli citovat, v dalším textu proto vycházíme z vlastních zkušeností, kterých jsme v CERMATu nabyli (pozn. J. A.).

⁸⁵ Specifikační tabulky udávají přesný počet úloh v testu, specifikují obsahové zaměření jednotlivých úloh a jejich poměrné zastoupení a další náležitosti potřebné pro sestavování srovnatelných testů (pozn. J. A.).

⁸⁶ Jinak je tomu u povinných zkoušek společné části maturitní zkoušky z jiných předmětů, u kterých je „*zajištěn digitální záznam tlumočení celého testu do českého znakového jazyka na CD, které je součástí testového sešitu*“ (příloha č. 3 k vyhlášce č. 177/2009 Sb.).

Alespoň pro orientační představu přikládáme v příloze č. 3 jednu ze starších verzí didaktického testu odpovídajícího jazykové úrovni B2, který byl v minulosti použit v rámci ověřovacích šetření.⁸⁷ Pro srovnání uveďme, že nově připravovaný didaktický test z českého jazyka v úpravě pro neslyšící na jazykové úrovni B1 má pouze pět částí, přičemž části 1 – 4 testují žakovu dovednost čtení s porozuměním a zbývající část pátá testuje žakovy jazykové kompetence.⁸⁸ Úměrně tomu je také snížen počet úloh, kterých je dohromady 40. V testu se také objevují stejné typy úloh, jaké byly v didaktickém testu připravovaném na původní jazykové úrovni B2.⁸⁹

5.2.2 Písemná práce

Písemná práce má stejnou strukturu jako písemné práce, které jsou součástí zkoušek ze všech cizích jazyků. Písemná práce se celkově skládá ze dvou částí (srov. Nová maturita oficiálně! Zkoušky a předměty. Cizí jazyk. Písemná práce). V každé z těchto částí (úloh) zpracovává žák podle zadání jiný slohový útvar. Limit pro vypracování písemné práce v cizím jazyce na základní úrovni obtížnosti je 60 minut. Neslyšící žáci však mají, jak již víme, nárok na 100% časové navýšení, tj. maximální limit pro vypracování celé písemné práce pro neslyšící žáky je nejvýše 120 minut. Velkou změnou oproti dosavadním zvyklostem je to, že v zadání je stanovena délka požadovaného textu (respektive počet slov), kterou žák musí dodržet.⁹⁰ Požadovaná délka textu je stanovena v závislosti na druhu slohového útvaru a na charakteru ověřovaných jazykových dovedností.

Součástí testového sešitu, ve kterém jsou uvedena zadání obou úloh, je opět CD nosič s překladem do českého znakového jazyka. Zadání obou úloh je přeloženo do českého znakového jazyka v úplném znění, a to z toho důvodu, aby nedošlo k ovlivnění žakova výkonu vlivem nesprávného (nedokonalého) pochopení zadání úlohy v českém jazyce. Účelem této zkoušky totiž je ověřování úrovně žakových produktivních dovedností a strategií, nikoliv dovedností receptivních (tak jako je tomu naopak u didaktického testu).

⁸⁷ V příloze jsme pro čtenářovu bližší představu zvýraznili ty části didaktického testu, které budou mít žáci k dispozici přeložené do českého znakového jazyka na přiloženém CD nosiči.

⁸⁸ V testu, který má čtenář možnost vidět v příloze č. 3, tomuto zaměření odpovídají části 5 a 6.

⁸⁹ Jde tedy o různé typy úloh uzavřených (úlohy dichotomické, úlohy s výběrem z více odpovědí a úlohy přiřazovací) a případně úlohy otevřené (úlohy se stručnou odpovědí). Více srov. např. Schindler (2006).

⁹⁰ Za nedodržení požadované délky textu je žák v hodnocení penalizován – výrazné nedodržení stanoveného rozsahu může vést až k neúspěchu u této dílčí zkoušky, a tím i k neúspěchu u celé komplexní zkoušky (srov. Nová maturita oficiálně! Zkoušky a předměty. Cizí jazyk. Písemná práce. Hodnocení zkoušky).

Modelové zadání písemné práce zde bohužel nemůžeme předložit ze stejného důvodu, jako je tomu v případě didaktického testu. Také zadání písemné práce totiž zatím existuje pouze v jediné variantě. V příloze č. 4 tak opět přikládáme alespoň ukázkou zadání písemné práce odpovídající jazykové úrovni B2. Je však třeba zdůraznit (a platí to obdobně i pro obsah didaktického testu), že na jazykové úrovni B2 jsou požadovány jiné komunikační dovednosti než na jazykové úrovni B1. Uvedené ukázky didaktického testu a zadání písemné práce tedy mohou sloužit spíše pro orientační představu čtenáře o jejich struktuře.

5.2.3 Zkouška formou písemné interakce

V této dílčí zkoušce se ověřují žákovy interaktivní komunikační dovednosti formou písemné interakce prostřednictvím chatu. Zkouška probíhá tak, že žák s učitelem spolu komunikují prostřednictvím chatovacího softwarového programu.⁹¹ Obsah jejich komunikace je dán pracovními listy (pracovním listem pro žáka a pracovním listem pro učitele). V současné podobě (červenec 2010) je pracovní list strukturován do tří částí: 1. rozhovor na téma osobních zájmů, rodiny apod., 2. diskuze nad některým z nabídnutých výroků a 3. řešení určité kooperativní situace, při které žák interakci sám iniciuje. Předpokládá se, že tato dílčí zkouška bude trvat v rozmezí 20 až 30 minut. O délce žakovy přípravy podle pracovního listu zatím není rozhodnuto.

Jak vyplývá z pojetí této zkoušky, hodnocení žakova výkonu musí vycházet z jiných kritérií než jaká jsou stanovena pro písemnou práci, přestože by se na první pohled mohlo zdát, že se v obou případech jedná o testování žakových produktivních dovedností (tj. psaní). V písemné interakci jsou však ověřovány jiné dovednosti a strategie, vyžaduje se žakova pohotová reakce a žák tak nemá – na rozdíl od písemné práce – možnost si svůj písemný projev předem připravit).⁹²

⁹¹ Do budoucna se uvažuje o vytvoření speciálního chatovacího softwarového programu pro potřeby této zkoušky a také pro potřeby obdobné zkoušky z anglického jazyka v úpravě pro neslyšící (pozn. J. A.).

⁹² Tato skutečnost ztěžuje přípravu kritérií hodnocení pro tuto dílčí zkoušku. Není například jasné, jak hodnotit rychlost žakovy reakce. Promítá se do ní totiž i skutečnost, nakolik rychle umí žák psát na počítačové klávesnici. To se ostatně týká i učitele v roli zkoušejícího (jak může potvrdit autor toho textu, který se v roli zkoušejícího ocitl, máje běžné uživatelské tempo psaní na klávesnici, a který vedl tuto zkoušku se studentkou, jež naopak dokonale ovládala psaní všemi deseti prsty).

Protože je (jak jsme již uvedli v úvodu celé této podkapitoly) tato dílčí zkouška stále ještě ve stadiu vývoje a zkušebního ověřování, nemůžeme bohužel čtenáři nabídnout žádnou modelovou ukázkou pracovních listů k této zkoušce. V tuto chvíli zatím není rozhodnuto, zda budou také tyto pracovní listy pro žáky přeloženy do českého znakového jazyka (spíše se zdá, že tomu tak nebude).

5.3 Katalog požadavků ke zkoušce český jazyk v úpravě pro neslyšící

Již víme, že požadavky na znalosti a dovednosti maturujících studentů pro všechny zkušební předměty společné části maturitní zkoušky jsou uvedeny a zveřejněny v katalozích požadavků pro jednotlivé předměty v obou úrovních obtížnosti (srov. kapitola 3.4 Zkouška z českého jazyka a literatury podle nové podoby maturitní zkoušky). První předchůdce katalogu požadavků ke zkoušce z předmětu český jazyk v úpravě pro neslyšící vznikl již v roce 2003 (Hudáková, 2008, s. 151): „*Na základě výsledků Maturity bez handicapu 2002 byl počátkem roku 2003 schválen Dodatek ke katalogu požadavků ke společné části maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury pro žáky se sluchovým postižením – základní úroveň obtížnosti (Specifikace požadavků)*... “. Ten však zůstal v platnosti pouze po omezenou dobu (srov. tamtéž). V roce 2005 byl pak vytvořen Návrh katalogu požadavků k státní maturitní zkoušce z českého jazyka pro žáky s vadou sluchu, jejichž prvním jazykem je český znakový jazyk (Hudáková, 2008, s. 152).⁹³

Přestože práce na tomto katalogu požadavků ke zkoušce z českého jazyka v úpravě pro neslyšící byly započaty již před několika lety, stále ještě neexistuje jeho definitivní verze. Současná verze katalogu požadavků je sice velmi detailní, avšak stále se jedná pouze o pracovní verzi. Jinými slovy katalog požadavků ke zkoušce z českého jazyka v úpravě pro neslyšící nebyl dosud oficiálně zveřejněn. To je podle našeho názoru skandální, protože povinnost zveřejnit s dostatečným předstihem katalog požadavků pro všechny zkoušky společné části maturitní zkoušky ukládá přímo školský zákon. V něm je v § 78a odst. 1 řečeno toto: „*Rozsah vědomostí a dovedností, které mohou být ověřovány zkouškami společné části maturitní zkoušky, stanoví ministerstvo v katalozích požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky (dále jen ‚katalog‘) pro příslušný zkušební předmět a úroveň obtížnosti*

⁹³ V návaznosti na tento návrh katalogu byl patrně vytvořen i první didaktický test pojatý jako zkouška z cizího jazyka, jak jsme si uvedli v kapitole 5.1 Historické kořeny zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící. Zároveň se z tohoto katalogu zřejmě vychází při přípravě současné verze.

zkoušky. Katalogy ministerstvo⁹⁴ zveřejní vždy nejpozději 24 měsíců před termínem konání zkoušek způsobem umožňujícím dálkový přístup.“

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (respektive CERMAT) tuto zákonnou povinnost obchází tím, že zkoušku český jazyk v úpravě pro neslyšící neuznává jako svébytný zkušební předmět společné části maturitní zkoušky (srov. § 78 odst. 1 školského zákona) a místo plnohodnotného katalogu požadavků pro ni připravuje materiál s názvem „specifikace požadavků“. Z výše uvedeného popisu zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící však – domníváme se – jednoznačně vyplývá, že se jedná o zkoušku, která se zcela odlišuje od zkoušky z českého jazyka a literatury, kterou budou skládat všichni ostatní žáci. Jsme proto toho názoru, že by měl být této zkoušce přiznán status svébytné samostatné zkoušky, a v návaznosti na to by měl být oficiálně zveřejněn také katalog požadavků pro tuto zkoušku.

Důvody, které nás vedou k tomuto názoru, pochopitelně nejsou pouze formální. Neexistence tohoto katalogu může mít v tuto chvíli vážné dopady na přípravu učitelů a jejich neslyšících žáků k nadcházející maturitní zkoušce. Učitelé stále nevědí, jak bude maturitní zkouška z českého jazyka jejich žáků vypadat, jaké jsou na ně v rámci této zkoušky kladeny požadavky, a nemohou tak náležitým způsobem své žáky na tuto maturitní zkoušku začít (!) připravovat. Negativní dopady se pochopitelně přenášejí i na žáky, kteří žijí v nejistotě a obavách, co je u této maturitní zkoušky čeká, a svou přípravu na tuto důležitou zkoušku nemohou její podobě nijak přizpůsobit.

Je bez nejmenších pochyb, že koncepce zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící jako zkoušky z cizího jazyka přináší oproti dřívější podobě zkoušky mnoho pozitivních změn – možná je ve svém přístupu k prelingválně neslyšícím žákům dokonce v celoevropském kontextu unikátní – a že její celková příprava v CERMATu⁹⁵ probíhá pod silným časovým a organizačním tlakem. To však, jak jsme přesvědčeni, nijak nesnižuje závažnost skutečnosti, že katalog požadavků k této zkoušce stále nebyl oficiálně zveřejněn.

⁹⁴ V textu zákona se pod pojmem ministerstvo rozumí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

⁹⁵ Na tomto místě bychom chtěli ocenit práci všech, kteří ke vzniku a rozpracování koncepce této maturitní zkoušky do dnešní podoby jakýmkoliv způsobem přispěli.

6. Společný evropský referenční rámec pro jazyky

V této kapitole bychom rádi alespoň stručně představili Společný evropský referenční rámec pro jazyky (SERRJ), který v roce 2001 vytvořila Rada Evropy s cílem poskytnout „*obecný základ pro vypracovávání jazykových sylabů, směrnic pro vývoj kurikulí, zkoušek, učebnic atd. v celé Evropě*“ (SERRJ, s. 1). SERRJ je určen všem lidem, kteří se v různých rolích setkávají s jazykovou výukou, tj. je určen učitelům i jejich žákům.

SERRJ stanovuje tzv. společné referenční úrovně ovládnání jazyka, které usilují o komplexní popis použití jazyka. Jsou v nich popsány oblasti, situace a účely, kdy může být jazyk používán a také úkoly a činnosti, které jsou prostřednictvím jazyka vykonávány. SEERJ definuje celkem šest úrovní ovládnutí jazyka: A1, A2, B1, B2, C1 a C2. Místo klasického rozdělení na začátečníky, středně pokročilé a pokročilé uživatele jazyka se úroveň A označuje jako uživatel základů jazyka, úroveň B jako samostatný uživatel a úroveň C jako zkušený uživatel. (SERRJ, s.23). Globálně pojatou stupnici referenčních úrovní uvádíme v tabulce 4 na následující straně. Z ní si čtenář může udělat alespoň orientační představu, jaký je rozdíl mezi jazykovými úrovněmi B1 a B2, které nás tolik zajímaly v kapitole 5.1 Historické kořeny zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící ve vztahu ke zkoušce z českého jazyka v úpravě pro neslyšící.

Dodejme ještě, že tyto jazykové úrovně A1 – C2 byly rozepsány pro všechny jazykové činnosti, ať už se jedná o produkci, recepci nebo interakci (respektive o ústní projev, písemný projev, poslech, čtení a ústní nebo písemnou interakci). Pro nás je rovněž důležité, že jednotlivé jazykové úrovně a odpovídající druhy kompetencí, které jsou v SERRJ popsány na obecné rovině, jsou také konkrétně rozpracovány pro jednotlivé národní jazyky. V našem prostředí byly doposud popsány čtyři referenční úrovně pro češtinu jako cizí jazyk.⁹⁶

Domníváme se, že SERRJ a odpovídající popisy referenčních úrovní pro češtinu jako cizí jazyk mohou být dobrým podkladem pro tvorbu (nejen) jazykových učebních materiálů pro neslyšící žáky, ale i pro vytvoření smysluplného pojetí jazykového vzdělávání těchto žáků.

⁹⁶ Tyto popisy referenčních úrovní pro češtinu jako cizí jazyk jsou dostupné v elektronické podobě na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/referencni-urovne-pro-cestinu-jako-cizi-jazyk>).

C2	Zkušený uživatel	Snadno rozumí téměř všemu, co si vyslechne nebo přečte. Dokáže shrnout informace z různých mluvených a psaných zdrojů a přitom dokáže přednést polemiku a vysvětlení v logicky uspořádané podobě. Dokáže se spontánně, velmi plynule a přesně vyjadřovat a rozlišovat jemné významové odstíny dokonce i ve složitějších situacích.
C1		Rozumí širokému rejstříku náročných a dlouhých textů a rozpozná implicitní významy textů. Umí se plynule a pohotově a bez zjevného hledání výrazů vyjadřovat k tématům z osobní, profesní, společenské i akademické oblasti. Umí jazyka užívat pružně a efektivně pro společenské, akademické a profesní účely. Umí vytvořit srozumitelné, dobře uspořádané, podrobné texty na složitá témata, čímž prokazuje ovládnutí kompozičních útvarů, spojovacích výrazů a prostředků koheze.
B2	Samostatný uživatel	Dokáže porozumět hlavním myšlenkám složitých textů týkajících se jak konkrétních, tak abstraktních témat včetně odborně zaměřených diskusí ve svém oboru. Dokáže se účastnit rozhovoru natolik plynule a spontánně, že může vést běžný rozhovor s rodilými mluvčími, aniž by to pro ně představovalo zvýšené úsilí. Umí napsat srozumitelné podrobné texty na širokou škálu všeobecných témat a vysvětlit své názorové stanovisko týkající se aktuálního problému s uvedením výhod a nevýhod různých možností.
B1		Rozumí hlavním myšlenkám srozumitelné spisovné vstupní informace (input) týkající se běžných témat, se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase atd. Umí si poradit s většinou situací, jež mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Umí napsat jednoduchý souvislý text na témata, která dobře zná nebo která ho/ji osobně zajímají. Dokáže popsat své zážitky a události, sny, naděje a cíle a umí stručně vysvětlit a odůvodnit své názory a plány.
A2	Uživatel základů jazyka	Rozumí větám a často používaným výrazům vztahujícím se k oblastem, které se ho/jí bezprostředně týkají (např. základní informace o něm/ní a jeho/její rodině, o nakupování, místopisu a zaměstnání). Dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných úloh, jež vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Umí jednoduchým způsobem popsat svou vlastní rodinu, bezprostřední okolí a záležitosti týkající se jeho/jejích nejnáléhavějších potřeb.
A1		Rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem zúčastnit interakce, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/jí pomoci.

Tabulka 4 – Společné referenční úrovně: globálně pojatá stupnice

(zdroj: CERMAT, 2009)

7. Celkové zhodnocení současné podoby maturitní zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící

Je zřejmé, že se pojetí maturitní zkoušky z českého jazyka pro skupinu prelingválně neslyšících studentů oproti původním představám zcela změnilo. Zatímco až do letošního roku skládali tito neslyšící žáci v podstatě identickou zkoušku jako žáci bez vady sluchu, v koncepci nové maturitní zkoušky budou skládat maturitní zkoušku z českého jazyka jako z jazyka cizího.⁹⁷ Protože jsou v koncepci nové maturitní zkoušky zkoušky z cizích jazyků zaměřeny dá se říci výhradně na ověřování komunikačních dovedností (srov. Nová maturita oficiálně! Zkoušky a předměty. Cizí jazyk), nikoliv na ověřování znalostí, stejně tak je tomu také u zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící. To mimo jiné znamená, že se v této zkoušce neověřují literární znalosti a dovednosti, jak bylo doposud také u maturitní zkoušky neslyšících žáků zvykem.⁹⁸

Dalším konkrétním důsledkům, které toto nové pojetí maturitní zkoušky z českého jazyka přináší, se budeme věnovat v následujících podkapitolách.

7.1 Pozitivní přínos nového pojetí maturitní zkoušky z českého jazyka pro neslyšící žáky

Za největší pozitivum nově pojaté maturitní zkoušky z českého jazyka pro neslyšící žáky považujeme to, že se tato maturitní zkouška stane pro prelingválně neslyšící žáky oproti původní zkoušce smysluplnější a že konečně skončí absurdní stav, kdy prelingválně neslyšící žáci (to znamená žáci, jejichž první jazyk je český znakový jazyk a kteří český jazyk

⁹⁷ O tom, že by se neslyšící žáci měli český jazyk učit jako jazyk cizí (druhý), se u nás v odborné literatuře hovoří přinejmenším od roku 1994 (srov. Macurová, 1994).

⁹⁸ Na tomto místě je důležité zdůraznit jednu skutečnost. To, že zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící nezahrnuje ověřování literárních znalostí a dovedností neznamená, že by se měli žáci na školách přestat literaturu učit. Podle našeho názoru je literatura důležitou oblastí vzdělání a nevidíme žádný důvod, proč by to nemělo platit také v případě neslyšících žáků. Domníváme se jen, že přístup k výuce bude třeba do určité míry přehodnotit (například v tom smyslu, aby byl kladen větší důraz na využití literárních textů k procvičování receptivních dovedností žáků, než na – dosud upřednostňované – memorování faktografických údajů).

Dodejme také, že literatura může být i nadále součástí maturitní zkoušky neslyšících studentů, pokud to budou jednotlivé školy pokládat za nutné. Školy mají možnost v souladu se svým školním vzdělávacím plánem zařadit do profilové části maturitní zkoušky libovolný předmět vyučovaný v odpovídající časové dotaci.

používají pouze v písemné podobě)⁹⁹ museli konat maturitní zkoušku z českého jazyka ve stejné podobě jako žáci slyšící (to znamená žáci, kteří si český jazyk osvojili přirozeným způsobem a používají jej ve všech jeho formách).

Velmi zásadní přínos nového pojetí maturitní zkoušky z českého jazyka pro neslyšící žáky spatřujeme rovněž v tom, že školy a potažmo učitelé neslyšících žáků budou muset nutně změnit svůj přístup k pojetí výuky českého jazyka těchto žáků, a to ve smyslu důsledného pojetí výuky českého jazyka jako jazyka cizího.¹⁰⁰ Z toho důvodu se jedná o důležitý impuls ke změně v přístupu k výchově a vzdělávání neslyšících žáků a obecně všech žáků s vadou sluchu.¹⁰¹ Zdá se, že právě nové pojetí maturitní zkoušky z českého jazyka i zkoušky ze všech ostatních maturitních předmětů pro tuto skupinu žáků představuje jediný možný způsob, jak stávající nepříliš radostnou situaci ve vzdělávání neslyšících žáků změnit.¹⁰²

Dalším pozitivem nového pojetí maturitní zkoušky z českého jazyka pro neslyšící žáky je podle našeho názoru to, že takto pojatá zkouška z českého jazyka jako jazyka cizího (druhého) přiznává českému znakovému jazyku status prvního jazyka prelingválně neslyšících osob a ve svém vedlejšímu efektu zprostředkovaně přispívá ke zvýšení povědomí o českém znakovém jazyce jako plnohodnotném jazyce neslyšících lidí a ke zvýšení jeho prestiže ve většinové společnosti. Tomu však musí odpovídat změna přístupu nejen k výuce českého jazyka neslyšících žáků, ale i celková změna přístupu k výchově a vzdělávání těchto žáků.

⁹⁹ Více srov. např. Macurová (2004, str. 108).

¹⁰⁰ Zájemce o více informací týkajících se výuky českého jazyka jako cizího jazyka odkazujeme na webové stránky Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka www.auccj.cz. Výuka českého jazyka jako cizího jazyka u nás však není žádnou novinkou, má zde více než padesátiletou tradici (srov. Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzita Karlova v Praze. ÚJOP).

¹⁰¹ O naléhavé potřebě těchto změn srov. zejména Hudáková (2004, 2008), aktuálně též Červinková Houšková (2010).

¹⁰² Skutečnost, že maturitní zkouška v nové koncepci bude mít za následek změnu celého školského vzdělávacího systému tzv. „shora“, jistě nepředstavuje ideální stav. Potvrzují to například slova Marty Hulešové, hlavní metodičky CERMATu: „*maturita funguje jako strašák, není to ideální, ale taková je realita*“ (ústní sdělení). V pozitivním světle se to snaží vidět Červinková Houšková (2010, strana neznámá): „*Největší pozitivum vidím v tom, že se koncepci češtiny jako cizího jazyka konečně podařilo prosadit. Že s tím bude muset pedagogická veřejnost pracující s neslyšícími začít počítat. Protože když nešly změny zespoda, od samotných škol, je fantastické, že ke změnám dochází seshora a školy se tomu budou muset přizpůsobit. Tak jen doufám, že se tento postup, že změny přijdou seshora, povede.*“

V neposlední řadě zmiňme ještě jedno, nepochybně zásadní plus, totiž že neslyšící žáci mají nyní reálnější šanci takto nově pojatou maturitní zkoušku z českého jazyka úspěšně složit.¹⁰³

7.2 Problematické oblasti zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící

Problematických oblastí je v souvislosti se zkouškou z českého jazyka v úpravě pro neslyšící stále celá řada. My v této podkapitole načrtne pouze ty, které jsou dle našeho názoru nejzávažnější.

Za nejzávažnější možný problém vztahující se k této zkoušce považujeme zvolení vhodné jazykové úrovně, které bude tato komplexní zkouška ve všech svých dílčích částech odpovídat.¹⁰⁴ Čtenář sám může posoudit, zda je zvolení jazykové úrovně B1 z jeho pohledu optimální.¹⁰⁵ Pokud bychom měli vyjádřit náš názor, zdá se nám tato jazyková úroveň nedostačující. Domníváme se, že mají-li neslyšící lidé žijící v České republice plnohodnotně žít a najít uplatnění ve většinové společnosti, potřebují ovládat český jazyk v psané formě na daleko vyšší úrovni než je jazyková úroveň B1. Nezasťáváme však, že bychom pravděpodobně museli svůj postoj přehodnotit, pokud bychom o volbě jazykové úrovně sami rozhodovali.¹⁰⁶

¹⁰³ Na úspěch či případný neúspěch neslyšících žáků u této maturitní zkoušky bude mít nepochybně největší vliv volba jazykové úrovně, které bude celá zkouška odpovídat. Rozhodující bude také hodnota tzv. hraničního skóre úspěšnosti. Toto skóre musí sice ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy podle § 22 odst. 1 vyhlášky č. 177/2009 Sb. zveřejnit ještě před zahájením konání maturitní zkoušky, ale zároveň mu zákon umožňuje toto skóre měnit i po skončení a vyhodnocení všech výsledků maturitních zkoušek (Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Ministerstvo. Ministr. MŠMT v médiích. ČT 2: Náměstek ministryně Jindřich Kitzberger hostem pořadu Události, komentáře). Podle neoficiálních vyjádření některých pracovníků CERMATu se má hraniční skóre úspěšnosti v případě zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící pohybovat v pásmu od 40 do 45 %. Z dosavadních výstupů ověřování této zkoušky (byť odpovídala jazykové úrovni B2) se zdá, že největší problémy s úspěšným absolvováním této zkoušky budou mít neslyšící žáci z nástavbových oborů.

¹⁰⁴ Již v kapitole 5.1 Historické kořeny zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící jsme si uvedli, že snahou CERMATu je dá se říci minimalizovat počet žáků, kteří u maturitní zkoušky neuspějí. Tento přístup je jistě pochopitelný už jen z toho důvodu, že vysoký počet neúspěšných žáků by se mohl obrátit proti koncepci nové maturitní zkoušky samotné.

¹⁰⁵ K tomu srov. například následující informaci, která je určena cizincům hlásícím se v České republice ke studiu na vysokou školu: „Úspěšné vykonání zkoušky z češtiny na úrovni B2 SERR je nutnou podmínkou k přijetí ke studiu na téměř všech vysokých školách.“ (Ústav jazykové a odborné přípravy, Univerzita Karlova v Praze. Střediska. Mariánské lázně. Roční kurz jazykové a odborné přípravy ke studiu na vysokých školách v ČR pro zahraniční zájemce).

¹⁰⁶ Přestože se nám zdá zvolená jazyková úroveň B1 jako nedostatečující a uvědomujeme si riziko toho, že nastavení maturitní zkoušky z českého jazyka pro neslyšící žáky na tuto úroveň nebude pravděpodobně pro školy představovat tak silný impuls k potřebným změnám, je těžké vědomě „odepsat“ celou řadu maturujících žáků v několika následujících letech, kteří by tuto zkoušku ve vyšší úrovni zcela jistě nezvládli. Zvláště jsme-li v situaci, kdy tito žáci za nekvalitní vzdělávací přístupy svých škol nemohou.

Dalším závažným nedostatkem souvisejícím s novou koncepcí maturitní zkoušky je velmi malá informovanost a připravenost jednotlivých škol.¹⁰⁷ Žáci nemohou být v jednotlivých dílčích částech této zkoušky úspěšní, pokud na podobný typ úloh nebudou svými učiteli připravováni. Nové pojetí maturitní zkoušky z českého jazyka totiž přináší celou řadu zásadních změn. Jednou z nich je především strukturované zadání písemné práce, které nově udává požadovaný rozsah textu (počet slov). Zcela nová bude pro žáky také zkušenost se zkouškou ve formě písemné interakce prostřednictvím chatu. Přestože jsou neslyšící žáci obecně zvyklí chat ke komunikaci používat, tato zkouška na ně oproti běžné komunikaci klade zcela specifické nároky, se kterými se dosud pravděpodobně neměli příležitost setkat.

Potenciálně problematické může být také zařazování žáků s vadou sluchu do skupin především SP II a SP III ze strany speciálně pedagogických center. Je zřejmé, že se bude jednat o velmi zodpovědné rozhodnutí pracovníků těchto center, kteří by měli rozhodovat především na základě dosavadního způsobu vzdělávání žáka na škole a v souladu s ním. Připomínáme, že zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící byla vytvořena pouze pro prelingválně neslyšící žáky (tj. skupinu žáků SP III), tedy pro žáky, pro které je prvním jazykem český znakový jazyk. Pokud by z jakýchkoliv příčin byli do skupiny SP III zařazeni žáci, pro které je prvním jazykem český jazyk, došlo by mimo jiné ke znehodnocení výpovědní hodnoty výsledku zkoušky a byl by zcela popřen smysl, pro který byla tato zkouška vytvořena.¹⁰⁸

Na závěr zmiňme ještě problémové oblasti spojené s překlady odpovídajících pasáží didaktického testu a zadání písemné práce této zkoušky do českého znakového jazyka. Největší riziko může představovat regionální rozrůzněnost tohoto jazyka.¹⁰⁹ Překlad je realizován jednotně pro maturující žáky všech středních škol v České republice.¹¹⁰ Přestože je neutralitě překladu věnována maximální pozornost, existuje zde nebezpečí, že mu z důvodu

¹⁰⁷ Zde můžeme hovořit o jistém selhání ze strany CERMATu. Některá ověřovací šetření, která se na školách v minulosti konala, ke zlepšení informovanosti učitelů a škol paradoxně ne vždy přispěla. Například již zmíněné ověřovací šetření z dubna tohoto roku (2010) proběhlo formou tzv. uzavřené pilotáže. To znamená, že po skončení šetření nesměly na školách zůstat žádné použité testovací materiály. Školy poté dostaly pouze zprávu o výsledném hodnocení jednotlivých žáků. U říjnové maturitní generálky (taktéž 2010) by tomu mělo být naštěstí jinak, školy by tak měly mít možnost se se všemi testovacími materiály seznámit a ponechat si je pro budoucí využití při přípravě žáků na maturitní zkoušku.

¹⁰⁸ Na toto riziko upozorňujeme na základě osobní zkušenosti z již několikrát zmíněného ověřovacího šetření v dubnu tohoto roku (2010). Tohoto šetření (během kterého se ověřovala zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící) se zúčastnil také student nejmenované střední školy, který „bez problémů“ komunikoval v mluvené češtině (pozn. J. A.)

¹⁰⁹ Srov. např. Macurová (2001, s. 73).

¹¹⁰ Překlad pro maturitní generálku, která se uskuteční v říjnu tohoto roku (2010), připravuje Česká komora tlumočnicků znakového jazyka.

regionální rozrůzněnosti českého znakového jazyka nebudou všichni žáci rozumět. V případě zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící se ale snad můžeme dopustit odhadu, že toto riziko není tolik závažné jako u jiných, zejména nejazykových zkušebních předmětů společné části maturitní zkoušky.¹¹¹

7.3 Návrhy na zlepšení situace (nejen) v souvislosti s maturitní zkouškou z českého jazyka v úpravě pro neslyšící

Domníváme se, že koncepce maturitní zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící je navržena dobře¹¹² a v jejích hlavních rysech není třeba nic zásadního měnit.¹¹³ Příkladáme však v bodech pět hlavních návrhů, jejichž naplnění by mělo výrazným způsobem přispět k tomu, aby byli prelingválně neslyšící žáci (nejen) v této zkoušce do budoucna úspěšní.

Naše návrhy, třebaže si bohužel uvědomujeme jejich idealističnost, jsou následující:

► Deklarovat jednoznačnou podporu nové koncepci maturitní zkoušky a zaručit její trvalou platnost tak, aby se školy mohly urychleně rozhodnout, jakým způsobem chtějí své prelingválně neslyšící žáky připravit k takto pojaté maturitní zkoušce z českého jazyka a jakým způsobem to chtějí zohlednit ve svých školních vzdělávacích programech.¹¹⁴

¹¹¹ K tomu srov. Najmanová a Hudáková (2007, s. 23).

¹¹² Dosud jsme se blíže nevěnovali formálním úpravám zkušební dokumentace této zkoušky (ani formálním úpravám zkušební dokumentace dalších zkušebních předmětů společné části maturitní zkoušky), ke kterým se v případě neslyšících žáků přistupuje. Tyto formální úpravy zkušební dokumentace zahrnují mimo jiné použití bezpatkového písma, zvětšení řádkového prokladu, zvětšení velikosti písma na velikost 13 a další. Potřebnost tohoto typu grafických úprav je podle našeho názoru přinejmenším sporná, nicméně ve vztahu k celé zkoušce je považujeme za spíše okrajovou záležitost.

¹¹³ Musíme však na tomto místě znovu upozornit na neexistenci oficiálního „katalogu“ požadavků pro tuto specifickou zkoušku a s tím související neexistenci metodických materiálů potřebných především pro přípravu učitelů a žáků.

¹¹⁴ Bohužel si nemůžeme dělat iluze, že k tomuto ideálnímu stavu v brzké době dojde. Jaké dopady však má nejednota politické reprezentace ve věci nové maturitní zkoušky a několikrát odklady jejího spuštění, názorně ilustruje Červinková Houšková (2010, strana neznámá): „Ročník, který letos maturoval, je klasickou ukázkou toho, jaký mají neustálé změny nové maturity na studenty negativní dopad. Teď budu mluvit o neslyšících studentech, kteří podle nové koncepce patří do třetí skupiny a komunikují primárně znakovým jazykem. Když byli ve třetíku, měli podle tehdejší koncepce maturovat z literatury. Měli jsme k dispozici kánon, ze kterého se vybíraly knihy ke zkoušce. Takže jsme s nimi ve třetíku začali vybírat knihy z kánonu a připravovali je na tuto verzi maturity. Když byli na konci čtvrtého ročníku, vypadalo to, že v dalším školním roce budou maturovat podle nové koncepce, podle které byla čeština pojímána jako cizí jazyk, tedy bez literatury, a část zkoušky měla probíhat formou chatu. (...) Nicméně za celou dobu svého studia na něco takého nebyli připravováni. Takže jsme v září a říjnu intenzivně se studenty procvičovali chat, a na konci října se zjistilo, že maturity budou odložené, tak jsme se zase zpátky vrátili k tomu, že jsme se učili literaturu na klasickou maturitu. Tato situace ovlivňuje jak studenty, tak učitele. Myslím, že zvláště vůči studentům je to nespravedlnost.“

- ▶ Vytvořit jasnou centrální koncepci výchovy a vzdělávání prelingválně neslyšících žáků podle bilingválního a bikulturního přístupu¹¹⁵ tak, aby bylo naplněno zákonné právo¹¹⁶ prelingválně neslyšících žáků na vzdělávání v českém znakovém jazyce.
- ▶ Zajistit vzdělávací a metodickou podporu učitelů českého jazyka prelingválně neslyšících žáků tak, aby byli připraveni učit český jazyk jako cizí jazyk kontrastivní metodou.¹¹⁷
- ▶ Vytvořit odpovídající učebnice českého jazyka jako cizího jazyka pro prelingválně neslyšící žáky, a to pro všechny stupně vzdělávání.¹¹⁸
- ▶ Zavést povinnou maturitní zkoušku z českého znakového jazyka pro prelingválně neslyšící žáky ve společné části maturitní zkoušky.¹¹⁹

7.4 Výhled do budoucna

Jsme přesvědčeni, že v souvislosti s novou koncepcí maturitní zkoušky z českého jazyka pro prelingválně neslyšící žáky musí zcela nezbytně dojít ke změnám v přístupu k výchově a vzdělávání těchto žáků nejen na středních školách, ale především školách základních.¹²⁰ To bude mít ve svém důsledku podstatný vliv na změnu celkové koncepce

¹¹⁵ K tomu viz Hudáková (2004).

¹¹⁶ Srov. znění § 16 odst. 7 školského zákona a § 7 písm. b) zákona č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob.

¹¹⁷ K tomu viz např. Macurová (2004, s. 109, 110). V této souvislosti také uveďme, jaké nároky jsou kladeny na „ideálního“ učitele českého jazyka prelingválně neslyšících žáků: vysoká kompetence v českém znakovém jazyce, vzdělání v oboru lingvistika znakových jazyků, pedagogické vzdělání s aprobační český jazyk a vzdělání v oboru čeština pro cizince.

¹¹⁸ Učebních materiálů vytvořených pro tuto skupinu žáků v pojetí českého jazyka jako cizího jazyka dosud vzniklo velmi málo. V současnosti sice již existuje celá řada učebnic českého jazyka pro cizince, ty však potřebám neslyšících žáků v mnoha směrech nevyhovují. Vyčerpávající seznam výukových materiálů češtiny pro cizince je uveden na webových stránkách Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (www.aucj.cz/?p=knihovna).

¹¹⁹ O tom, že plná kompetence v prvním jazyce (v případě prelingválně neslyšících žáků tedy v českém znakovém jazyce) je nezbytným předpokladem pro učení se druhému jazyku srov. např. Macurová (2007, s. 52). Dodejme ještě, že již nyní jsou vytvořeny podmínky pro to, aby prelingválně neslyšící žáci maturitní zkoušku z českého znakového jazyka mohli skládat. Nezbytnou podmínkou pro to je rozhodnutí ředitele školy o zařazení předmětu český znakový jazyk do nabídky (povinných nebo nepovinných) zkoušek profilové části maturitní zkoušky. To lze ovšem pouze v případě, že je tento předmět na škole vyučován, a to v časové dotaci nejméně 144 vyučovacími hodinami po celou dobu vzdělávání na střední škole (srov. § 14 školského zákona). Stranou též necháváme problematiku vytvoření kvalitních učebních osnov k tomuto předmětu.

¹²⁰ To dokládá vyjádření Červinkové Houškové (2010, strana neznámá): „*Na střední školu přichází studenti ze základní školy pro neslyšící, kde vůbec neměli jiný cizí jazyk než češtinu. A ta navíc nebyla vyučována jako cizí jazyk. (...) ... nám češtinářům, strašně schází, že děti nemají jazykové zázemí ve znakovém jazyce. Vůbec nemají představu o struktuře znakového jazyka. Hodilo by se, abychom s ním mohli porovnávat češtinu, hledat, co je stejné a co je jiné. Ale když děti nemají základní jazykové povědomí, o tom, jak jazyk funguje, pak je problém dané jazykové jevy vysvětlit. Moc bychom potřebovali, aby děti na základní škole prošly plnohodnotnou výukou*

výchovy a vzdělávání všech žáků s vadou sluchu. Zdá se tedy, že by se přeci jen mohl naplnit požadavek na profilaci škol vychovávajících a vzdělávajících žáky s vadou sluchu podle návrhu, který již před delší dobou formulovala Hudáková (2004, s. 190 – 192).

Odvažujeme se zde učinit ještě jeden odhad. Vzhledem ke klesajícímu počtu prelingválně neslyšících žáků¹²¹ předpokládáme, že v blízké budoucnosti bude muset dojít k redukci počtu škol, které budou tyto žáky vychovávat a vzdělávat.¹²² Tento odhad se týká především škol základních, ale dost možná brzy dojde i k redukci a určité centralizaci škol středních. Máme za to, že to prelingválně neslyšícím žákům může být jenom ku prospěchu.

znakového jazyka a v návaznosti na to výukou češtiny jako cizího jazyka, pak by se nám všem pracovalo mnohem snadněji.“

¹²¹ Srov. kapitola 1.2.2 Neslyšící žáci u maturitní zkoušky.

¹²² Jsme toho názoru, že i v budoucnu se bude jednat o „speciální“ školy pro žáky s vadou sluchu, protože zřízení samostatných tříd či oddělení při běžných školách je z ekonomických a organizačních důvodů (alespoň v tuto chvíli) nereálné.

Závěr

V práci jsme se pokusili podrobným způsobem popsat současnou podobu maturitní zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící a zhodnotit předpokládaný přínos takto pojaté maturitní zkoušky pro změny ve výchově a vzdělávání prelingválně neslyšících žáků. Zmínili jsme se také o některých nevyřešených či problematických oblastech, na které se bude třeba v nejbližší době zaměřit. Bohužel jsme se z důvodů uvedených v kapitole 5.3 nemohli blíže věnovat „katalogu“ požadavků k maturitní zkoušce z českého jazyka v úpravě pro neslyšící, v jehož brzké oficiální zveřejnění věříme.

Přestože můžeme říci, že prelingválně neslyšící žáci představují z celkového množství žáků jen velmi úzkou skupinu, je bez nejmenších pochyb povinností této společnosti, zajistit také těmto žákům základní i středoškolské vzdělání na srovnatelné úrovni s ostatními žáky. Rádi bychom zopakovali své přesvědčení, že právě nová koncepce maturitní zkoušky z českého jazyka v úpravě pro neslyšící a v širším smyslu celá koncepce maturitní zkoušky prelingválně neslyšících žáků přispěje k tomu, že se dají věci v oblasti výchovy a vzdělávání prelingválně neslyšících žáků konečně „do pohybu“. Bude nám velkým potěšením, pokud bychom k tomu touto prací alespoň nepatrným způsobem přispěli.

Na závěr bychom rádi uvedli citaci Červinkové Houškové (2010, strana neznámá), která vystihuje hlavní podstatu všeho, co jsme se v předchozích kapitolách snažili naznačit: *„Vždycky, když to začneme s kolegy probírat, dospějeme ke stejným věcem. Čeština jako cizí jazyk určitě ano, ale děti se v tomto modelu musí učit hned na základní škole. Učitelé musí projít speciálním vzděláváním, jak vyučovat češtinu jako cizí jazyk. A hlavně, děti musí odmalička mít předmět znakový jazyk, kde se dobře zorientují v tom, jak jazyk funguje, aby bylo na co navázat při výuce češtiny. Takže si říkáme, že na střední škole by měl být také předmět český znakový jazyk. (...) Každá škola se s tím musí poprat sama. Když si na začátku každý ředitel řekne: ‚Umožním studentům, aby měli předmět znakový jazyk a čeština se bude učit jako cizí jazyk. Uděláme, co bude v našich silách...‘, pak to půjde.“*

Seznam použité literatury

1. Primární literatura

a) tištěná literatura

ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, K. Největší pozitivum nové maturity vidím v tom, že se koncepce češtiny jako cizího jazyka konečně podařila prosadit. *Info-Zpravodaj*. 2010, roč. 18, č. 3 (v tisku).

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. 1. díl*. Praha : FRPSP, 1999. ISBN 80-7216-096-6.

HRUBÝ, J. Tak kolik těch sluchově postižených u nás vlastně je? *Speciální pedagogika*. 2009, roč. 19, č. 4, s. 269 – 289. ISSN 1211-2720

HUDÁKOVÁ, A. *Čeština ve vzdělávání dětí s vadou sluchu*. [disertační práce] Praha : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2008.

HUDÁKOVÁ, A. (ed.) *Ve světě sluchového postižení*. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených – Středisko Tamtam pro rodiny dětí se sluchovým nebo kombinovaným postižením, 2005. ISBN 80-86792-27-7.

HUDÁKOVÁ, A. Žáci s vadami sluchu u státních maturit? Nakročení k racionální diskusi o vzdělávání žáků s vadami sluchu v České republice. *Speciální pedagogika*. 2004, roč. 14, č. 3, s. 117 – 198. ISSN 1211-2720

Legislativní prostředí maturitní zkoušky. CERMAT 2009 ©

MACUROVÁ, A. Bilingvální vzdělávání neslyšících: pro a proti. *Speciální pedagogika*. 1994, roč. 4, č. 5, s. 12 – 19. ISSN 1211-2720

MACUROVÁ, A. Poznáváme český znakový jazyk. (Úvodní poznámky). *Speciální pedagogika*. 2001, roč. 11, č. 2, s. 69 – 75. ISSN 1211-2720.

MACUROVÁ, A.; PETŘÍČKOVÁ, J. Poznáváme český znakový jazyk. Poznámky k vyjadřování mnohosti. *Speciální pedagogika*. 2004, roč. 14, č. 2, s. 107-126. ISSN 1211-2720.

MACUROVÁ, A. Lingvistika a cesty ke gramotnosti neslyšících. Výzkum českého znakového jazyka a komunikace neslyšících na Filozofické fakultě UK. *Speciální pedagogika*. 2007, roč. 17, č. 1-2, s. 49-61. ISSN 1211-2720.

Maturitní zkouška v souvislostech. CERMAT 2009 ©

MORKES, F. *Historický přehled postavení maturitní zkoušky a analýza jejích funkcí*. Praha : ÚIV a CERMAT, 2003. ISBN 80-211-0438-4.

NAJMANOVÁ, M. *Státní maturita pro sluchově postižené studenty*. [diplomová práce] Praha : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2008.

NAJMANOVÁ, M.; HUDÁKOVÁ, A. Studenti s vadou sluchu u státní maturity. *Unie*. 2007, roč. 16, č. 5 – 6, s. 22 – 23.

PRŮCHA, J. a kol. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

PRŮCHA, J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha : Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-546-2.

SCHINDLER, R. a kol. *Rukověť autora testových úloh*. Praha : Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání, 2006.

Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1425-2.

Vyhláška č. 442/1991 Sb., o ukončování studia ve středních školách a učilištích.

Vyhláška č. 672/2004 Sb., kterou se mění vyhláška č. 442/1991 Sb., o ukončování studia ve středních školách a učilištích, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Vyhláška č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou.

Vyhláška č. 90/2010 Sb., kterou se mění vyhláška č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou.

Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon).

Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Zákon č. 384/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů a další související zákony.

Zákon č. 49/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 378/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

b) elektronické zdroje

Bílá kniha (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice). [cit. 12. 7. 2010]

Dostupné na [www](http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol): <www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>.

Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání. O nás. [cit. 25. 7. 2010] Dostupné na [www](http://www.ceremat.cz/o-nas-10039.html): <www.ceremat.cz/o-nas-10039.html>.

EDA (Evaluate, data, analýzy). CERMAT 2006, č.3. [cit. 25. 7. 2010] Dostupné na [www](http://www.esf-kvalita1.cz/eda/EDA_03_06.pdf): <[w.esf-kvalita1.cz/eda/EDA_03_06.pdf](http://www.esf-kvalita1.cz/eda/EDA_03_06.pdf)>.

Koaliční smlouva o vytvoření koalice rozpočtové odpovědnosti, vlády práva a boje proti korupci 2010. [cit. 16. 7. 2010] Dostupné na [www](http://www.top09.cz/files/soubory/koalicni-smlouva-2.pdf): <www.top09.cz/files/soubory/koalicni-smlouva-2.pdf>.

Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí. Střední škola a SOU. [cit. 24. 7. 2010] Dostupné na [http](http://mail.valmez.cz/~stredni/index.php?page=pocitacove-systemy-aplikovana-elektrotechnika-maturitni-obor): <<http://mail.valmez.cz/~stredni/index.php?page=pocitacove-systemy-aplikovana-elektrotechnika-maturitni-obor>>.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Státní maturita. Rektoři podporují státní maturitu. [cit. 24. 7. 2010] Dostupné na [www](http://www.msmt.cz/statni-maturita/rektoři-podporují-statni-maturitu): <www.msmt.cz/statni-maturita/rektoři-podporují-statni-maturitu>.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Ministerstvo. Ministr. MŠMT v médiích. ČT 2: Náměstek ministryně Jindřich Kitzberger hostem pořadu Události, komentáře. [cit. 22. 7. 2010] Dostupné na [www](http://www.msmt.cz/ministerstvo/ct-1-namestek-ministryne-jindrich-kitzberger-hostem-poradu): <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/ct-1-namestek-ministryne-jindrich-kitzberger-hostem-poradu>>.

Národní institut pro další vzdělávání. Projekty ESF. PRO.MZ – aktivita CISKOM. [cit. 28. 7. 2010] Dostupné na [www](http://nidv.cz/cs/projekty/projekty-esf/pro-mz.ep/): <<http://nidv.cz/cs/projekty/projekty-esf/pro-mz.ep/>>.

Nová maturita oficiálně! Změna maturity. [cit. 25. 7. 2010] Dostupné na [www](http://www.novamaturita.cz/zmena-maturity-10039.html): <www.novamaturita.cz/zmena-maturity-10039.html>.

- Nová maturita oficiálně! Zkoušky a předměty. Český jazyk a literatura.* [cit. 12. 7. 2010]
Dostupné na www: <www.novamaturita.cz/cesky-jazyk-a-literatura-1404033454.html>.
- Nová maturita oficiálně! Katalogy požadavků.* [cit. 12. 7. 2010] Dostupné na www:
<www.novamaturita.cz/katalogy-pozadavku-1404033138.html>.
- Nová maturita oficiálně! Maturita bez handicapu.* [cit. 14. 7. 2010] Dostupné na www:
<www.novamaturita.cz/maturita-bez-handicapu-1404033473.html>.
- Nová maturita oficiálně! Maturita bez handicapu. Uzpůsobení podmínek.* [cit. 29. 7. 2010]
Dostupné na www: <<http://www.novamaturita.cz/uzpusobeni-podminek-1404034012.html>>.
- Nová maturita oficiálně! Maturita bez handicapu. Koncepce maturity.* [cit. 29. 7. 2010]
Dostupné na www: <<http://www.novamaturita.cz/koncepce-maturity-1404034000.html>>.
- Nová maturita oficiálně! Zkoušky a předměty. Cizí jazyk. Ústní zkouška.* [cit. 30. 7. 2010]
Dostupné na www: <<http://www.novamaturita.cz/ustni-zkouska-1404033215.html>>.
- Nová maturita oficiálně! Zkoušky a předměty. Cizí jazyk.* [cit. 30. 7. 2010] Dostupné na www:
<<http://www.novamaturita.cz/cizi-jazyk-1404033464.html>>.
- Nová maturita oficiálně! Zkoušky a předměty. Cizí jazyk. Písemná práce.* [cit. 31. 7. 2010]
Dostupné na www: <<http://www.novamaturita.cz/pisemna-prace-1404033217.html>>.
- Nová maturita oficiálně! Zkoušky a předměty. Cizí jazyk. Písemná práce. Hodnocení zkoušky.*
[cit. 31. 7. 2010] Dostupné na www: <<http://www.novamaturita.cz/hodnoceni-zkousky-1404033482.html>>.
- Odůvodnění vyhlášky č. 672/2004 Sb.* [cit. 117. 2010] Dostupné na www:
<www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-672-2004-sb-kterou-se-meni-vyhlaska-c-442-1991-sb-1?highlightWords=442%2F1991>.
- Otevřený zpravodaj MŠMT č. 10, s. 1* [cit. 25. 7. 2010] Dostupné na www:
<<http://www.msmt.cz/file/10945>>.
- OVČÁČEK, J. *Ředitelé škol radili ministroví, ať raději nové maturity spustí* [cit. 24. 7. 2010]
Dostupné na www: <www.novinky.cz/domaci/206717-reditele-skol-radili-ministrovi-at-radeji-nove-maturity-spusti.html>.
- Scio. Kontakty. Kdo jsme.* [cit. 25. 7. 2010] Dostupné na www:
<http://www.scio.cz/1_menu/kdojsme.asp>.

Statistická ročenka školství 2008/09 – Výkonové ukazatele. Kapitola D. Vzdělávání ve středních školách, denní forma vzdělávání – žáci/dívky podle druhu postižení ve školách pro žáky se SVP. [cit. 12. 7. 2010] Dostupné na www: <www.uiv.cz/clanek/713/1816>.
Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Štefánikova 549. Škola úseky. Střední škola. [cit. 28. 7. 2010] Dostupné na www: <<http://www.neslhk.com/index.php?str=ss>>.

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Štefánikova 549. Aktuality. [cit. 29. 7. 2010] Dostupné na www: <<http://www.neslhk.com/index.php?str=skola>>.

Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené Výmolova 169 Praha-Radlice. Střední zdravotnická škola. [cit. 24. 7. 2010] Dostupné na www: <www.sksp.org/stredni.php>.

Střední škola pro sluchově postižené a Odborné učiliště. Nabídka oborů vzdělání střední školy. [cit. 24. 7. 2010] Dostupné na www: <www.ssbrno.cz/nabidkass.php>.

Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené Holečkova. Střední odborná škola. [cit. 24. 7. 2010] Dostupné na www: <www.skolaholeckova.cz/stredni-odborna-skola.html>.

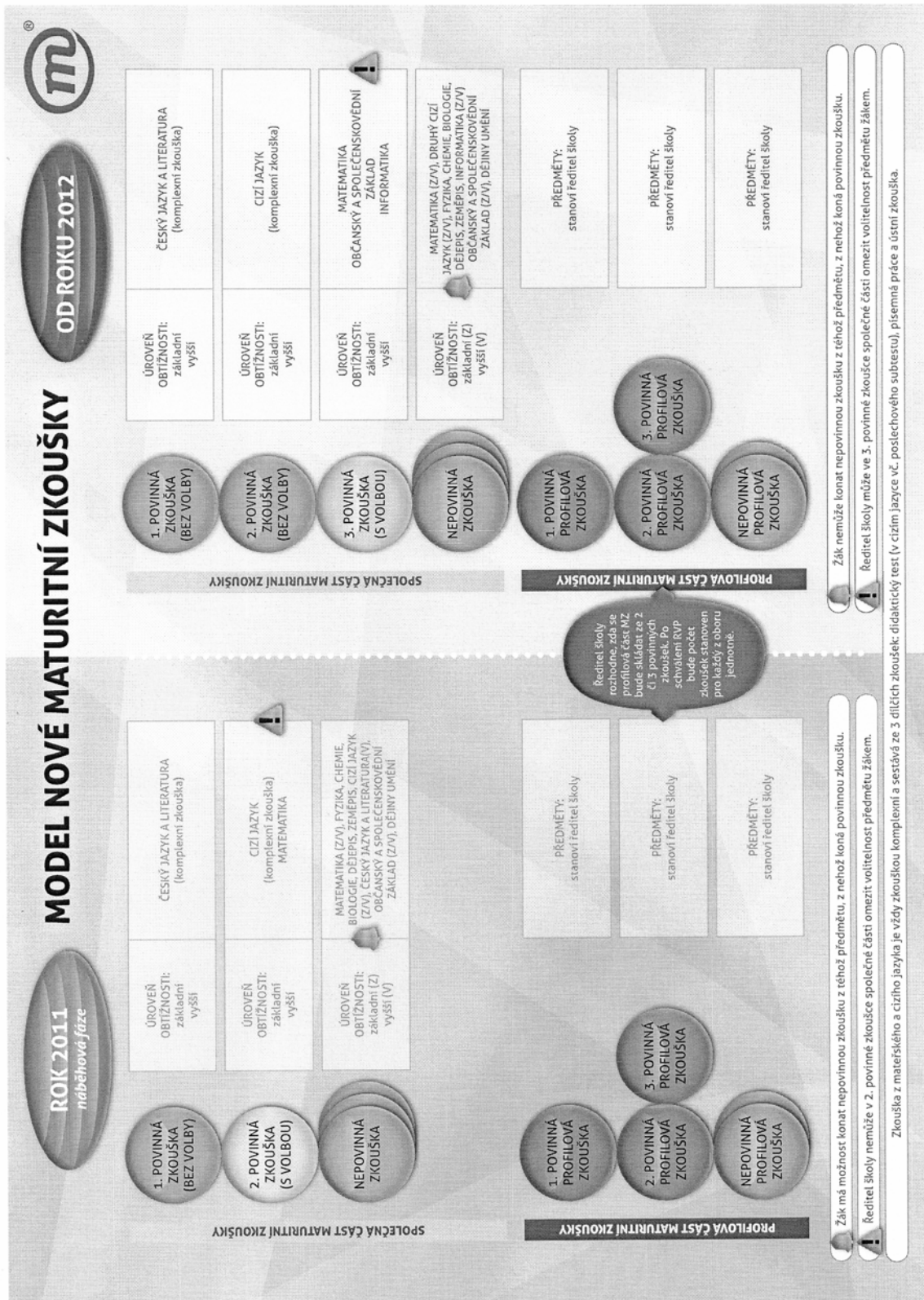
Ústav jazykové a odborné přípravy, Univerzita Karlova v Praze. ÚJOP. [cit. 31. 7. 2010] Dostupné na www: <http://ujop.cuni.cz/reditelstvi/index_cs.php>.

Ústav jazykové a odborné přípravy, Univerzita Karlova v Praze. Střediska. Mariánské lázně. Roční kurz jazykové a odborné přípravy ke studiu na vysokých školách v ČR pro zahraniční zájemce. [cit. 31. 7. 2010] Dostupné na www: <http://ujop.cuni.cz/mlazne/kurz20_cs.php>.

2. Sekundární literatura

- BROŽ, F.; SITTOVÁ, G. *Nová maturitní zkouška Český jazyk. Český jazyk a literatura. Metodický materiál pro školení „Nová maturita“*. Praha : CERMAT, 2006.
- KOMORNÁ, M. *Psaná čeština českých neslyšících – čeština jako cizí jazyk*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-44-4.
- MACUROVÁ, A. ...protože já bavím spolu vypravovat (Komunikace v dopisech českých neslyšících). *Slovo a slovesnost*. 1995, roč. 56, s. 23-33. ISSN 0037-7031.
- POLÁKOVÁ, M. Čtení s porozuměním a čeští neslyšící. *Speciální pedagogika*. 2001, č. 11, s. 207-219. ISSN 1211-2720.
- RACKOVÁ, M. *České sloveso v psaných projevech českých neslyšících*. Diplomová práce. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1996.
- ŠEBKOVÁ, H. *Psaná čeština českých neslyšících v internetové komunikaci*. Diplomová práce. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2008.

Příloha č. 1 – Model nové maturitní zkoušky

Příloha č. 2 – Tabulka kritérií hodnocení pro cizí jazyk

**Příloha č. 3 – Vzorový didaktický test zkoušky český jazyk v úpravě pro neslyšící
odpovídající jazykové úrovni B2**

1. Část

Úlohy 1–5

10 b/2 b

Přečtěte si pět krátkých textů a úlohy, které k nim patří. Na základě informací v textech vyberte ke každé úloze 1-5 nejvhodnější alternativu A-D.

Medvěd grizzly si rád pochutná na lososech

V určitých oblastech Severní Ameriky se medvěd grizzly může každoročně přinejmenším po dobu tří měsíců spolehnout na důležitý zdroj potravy. Tím jsou lososi, kteří migrují proti proudu řek, aby se rozmnožovali. Medvědům stačí objevit vhodné místo a lososy chytat ve chvíli, kdy ryba vyskočí do vzduchu. Grizzly si však pochutná i na mrtvých lososech. Získává je ze dna řek zvláštním způsobem a počíná si při tom velmi obratně. Mrtvého lososa posunuje nohama tak dlouho, dokud jej nedostane do mělčí vody. Odtud už jej snadno vytáhne, aniž by se musel potopit až po uši. Čistí tak toky od ryb uhynulých při hromadných migracích.

časopis Příroda, 04/2009, s. 9 a 09/2008, s. 15, upraveno

1. Které tvrzení týkající se potravy grizzlyho je na základě textu správné?

- A) Grizzly při lovu lososů obratně plave.
- B) Lososi jsou po celý rok základní potravou grizzlyho.
- C) Po lovu lososů zůstává řeka znečištěna mrtvými rybami.
- D) Způsobem získávání potravy přispívá grizzly k čistotě řek.

Rýže, která odolá záplavám

Jen Indie a Bangladéš přijdou v důsledku záplav o 4 miliony tun rýže ročně, což je množství, které dokáže nasytit 30 milioň lidí. Většina druhů rýže se po zaplavení snaží co nejrychleji růst, aby se do vody nepotopila úplně celá rostlina. Tím se však zcela vyčerpá a nevydá žádnou úrodu. Vědcům se podařilo změnit strukturu rýže tak, že zaplavené rostliny odpočívají a šetří energii na dobu, kdy voda opadne. Pak zase začnou růst a vydají svou úrodu. Pod vodou mohou být přítom až dva týdny. Jelikož se nejedná o genetickou modifikaci, není nutné několikaleté testování. Rýže by tak mohla získat oficiální certifikát již během dvou let.

časopis Příroda 01-02/2009, s. 8, upraveno

2. Který z faktorů způsobí, že po záplavách má/mívá rýže úrodu?

- A) Dostatek vody díky záplavám.
- B) Rychlý růst během záplav.
- C) Fáze klidu během záplav.
- D) Genetická modifikace.

Mořská zvířata a zvuky

Mezinárodní fond pro péči o zvířata (IFAW) vydal zprávu, z níž vyplývá, že stále hlučnější prostředí světových oceánů způsobuje problémy mořským kytovcům, tj. velrybám a delfínům. Přibývající množství námořních sonarů, velkých obchodních i vojenských lodí a seizmických průzkumů zvyšuje každých deset let hladinu hluku na dvojnásobek a narušuje tak komunikaci a orientaci kytovců kteří se dorozumívají pomocí vysoko č i nízkofrekvenčních zvuků. Výsledkem jsou jejich zdravotní potíže, obtížné shánění potravy a hromadný úhyn na mělčině, kde dezorientovaná zvířata uvíznou.

3. Které tvrzení týkající se kytovců a zvuků je na základě textu pravdivé?

- A) Velké množství zvuků z okolí je pro kytovce nebezpečné.
- B) Kytovci jsou přitahováni zvuky obchodních a vojenských lodí.
- C) K průzkumu života kytovců se používají nízkofrekvenční zvuky.
- D) Pomocí zvukové komunikace zahánějí kytovci svou potravu na mělčinu.

Zničující výbuch

Hora svaté Heleny je bezesporu nejznámější sopkou Spojených států amerických. Nachází se v severní části Kaskádového pohoří ve státě Washington a je tvořena z lávy smíšené se sopečným prachem. Není však největším vulkánem v této oblasti, tím je hora Mount Rainier, která je vysoká 4 392 m, zatímco Hora svaté Heleny měří jen 2 549 m. Helena totiž ztratila o svou horní část při obrovském výbuchu v roce 1980. Tehdy došlo ke zřícení vrcholu, který předtím měřil čtyři tisíce metrů. Kromě škody na okolních porostech došlo během erupce k úhynu zhruba dvou tisíc jelenů a zemřelo při něm také několik lidí.

časopis Příroda, duben 2009, s. 36, upraveno

4. Kolik měřila Hora svaté Heleny v roce 1979?

- A) 4 392 m.
- B) 4 000 m.
- C) 2 549 m.
- D) 2000 m.

Důležitá spolupráce

Většina hřibovitých hub, které u nás rostou, jsou výborné jedlé druhy. Málokdo asi ví, že jich roste na území České republiky více než sto druhů. Hřibovité houby tvoří s určitými stromy tzv. mykorizu. Při ní si partneři, strom a houba, prostřednictvím houbových vláken a kořenů vyměňují různé látky, které potřebují ke svému životu. Houba je v takovém případě na svém partnerovi přímo závislá. Bez něj by nemohla dále růst a rozmnožovat se. Proto by i houbař měl vědět, které mykorizní partnery má příslušný hřib, aby byl při sběru daného druhu úspěšnější.

časopis Příroda, duben 2009, s. 86-89, Michal Mikšík, upraveno

5. V textu je použito spojení „mykorizní partner“ (poslední věta textu). Kdo/Co je tímto mykorizním partnerem?

Mykorizní partner je...

- A) houba, která roste spolu s hřibem v jeho blízkosti.
- B) strom, který hřib potřebuje ke svému životu.
- C) část houby, která slouží k rozmnožování.
- D) člověk, který pomáhá při sběru hub.

Přiřadte k odstavcům správná tvrzení z nabídky A-H. Správnou odpověď zakroužkujte. Vždy je správné jen jedno řešení, 2 písmena z nabídky A-H nepoužijete.

Rodina prodává dům s tajemným hlukem

6. A B C D E F G H

Už zhruba čtrnáct dnů je na prodej rodinný dům ve Lhánicích asi padesát kilometrů jihozápadně od Brna. Jeho majitelé v něm za žádnou cenu nechtějí dál bydlet. V domě se totiž pořád ozývá podivný hluk. Odborníci se nemohou dohodnout, co jej způsobuje. „Je to, jako kdyby se valila voda přes nějakou překážku. Bolí nás z toho hlava,“ popsala hluk, kvůli kterému obyvatelé domu už přes tři měsíce nemohou spát, jeho majitelka Jana Václavková.

7. A B C D E F G H

Do domu ve Lhánicích, věmž za čtyřicet let od jeho postavení nikdo nebydlel, se s manželem nastěhovali tento rok v květnu. Dům koupili a opravili za peníze, které si půjčili od banky. Idyla skorčila v druhé polovině června, když se manželům narodilo druhé dítě. V té době se začal v domě ozývat hluk. Protože zhruba v té době zvyšovali v nedaleké továrně výkon strojů, myslí si Jana Václavková, že to může souviset.

8. A B C D E F G H

Seriózní půzkum fyziků a geologů však zvýšené vibrace nepotvrdil. Také nedaleká seizmologická stanice, která podle fyzika dr. Jaroslava Macáka dokáže zachytit i vibrace, které člověk necítí, nezaznamenala od května do září nic podezřelého. Václavkovi však se svými starostmi nejsou sami – záhadný hluk prý slyší i někteří další lidé ve Lhánicích. Jiní se naopak příběhu o tajemném hluku smějí.

9. A B C D E F G H

Odborníci včetně seizmologů ale problémy rodiny Václavkových – na rozdíl od některých sousedů – nepodceňují. Takových míst, na kterých lidé slyší podivné zvuky, je prý na světě více.

10. A B C D E F G H

O příčinách tajemného hluku ve Lhánicích však všichni zatím jen přemýšlejí. Úspěšné zatím nebylo ani měření hygieniků. „Nějaké zvuky naše přístroje zaznamenaly, ale není mezi nimi žádný, který by byl nad povoleným limitem,“ řekl hygienik Milan Brychta z Jihlavy.

11. A B C D E F G H

„Protelefonovala jsem spoustu peněz při hledání pomoci a utratila jsem dost i za léky. Teď už neutrácím – vím, že hluk není jen můj výmysl, protože ho slyší i jiní. Jenže to mojí rodině nepomůže,“ posteskla si Jana Václavková. Manželé se proto rozhodli dům opět prodat. Obávají se ale, že lidé, kteří o něj projeví zájem, , stát ve frontě nebudou. Zatím se jim žádný zájemce neozval.

A

Manželé Václavkovi prodávají svůj dům za nízkou cenu.

B

Manželé Václavkovi jsou první lidé, kteří bydlí v domě, v němž se ozývá tajemný hluk.

C

Manželům Václavkovým se ve Lhánicích všichni smějí.

D

Např. v červenci a v srpnu nezaznamenaly přístroje žádný hluk.

E

Kvůli hluku Václavkovi ani neusnou.

F

Některé přístroje zaznamenaly slabé zvuky.

G

Manželům Václavkovým se nedaří prodat jejich dům.

H

Tajemný hluk, který vědci nedovedou vysvětlit, slyší lidé i jinde než jen ve Lhánicích.

Přečtěte si text. Na základě informací v textech **vyberte** ke každé úloze

12-18 nejvhodnější možnost A-D.

Pomůže Ugandě nový způsob vaření?

Otázku, jaký způsob energie užívat, si dnes nepokládají pouze odborníci vyspělých zemí Evropy, Ameriky a Asie. Tento problém je globální a jeho řešení začíná zaměstnávat i obyvatele zemí, ve kterých průmysl tradičně nehraje velkou roli. Pro některé z nich totiž nedostatek dřeva na topení a vaření znamená existenční problém.

V mnoha oblastech Afriky se ještě dnes stále vaří jídla pouze na otevřeném ohni. Život většiny vesnic ale začíná být v ohrožení – stále akutněji se totiž projevuje katastrofální nedostatek dřeva. A jaké se nabízí řešení? Místní obyvatele mohou zachránit uzavřená topná tělesa, to znamená obyčejná kamna. Tradiční způsob přípravy jídel znamená například v Ugandě, že ženy jdou do místních lesů, které jsou často vzdálené i mnoho kilometrů, a v nich několik hodin sbírají dřevo na vaření. S nálezem dřeva se vrátí do svých tradičních domů – „chýší“ a v zakouřené kuchyni stráví dlouhý čas u ohně při přípravě pokrmů. A jak vlastně vypadá jejich kuchyň? V rohu místnosti na zemi leží tři kameny, na kterých nad plamenem stojí hrnec s jídlem.

Jednoduchá konstrukce kuchyňského sporáku, který je vyroben z běžných surovin, jakými jsou hlína, tráva a voda, pomůže ušetřit až šedesát procent dřeva a navíc kuchyň a celá chýše už nebudou plné nepříjemného kouře. Úsporná kamna vznikla v rámci projektu ugandské vlády a německé Společnosti pro technickou kooperaci (GTZ).

Ještě před několika desítkami let stály ugandské vesnice uprostřed hustých lesů, ale dnešní situace je úplně jiná. Kam až oko dohlédne, rozkládají se kolem vesnic pole, na kterých rostou banánovníky, kakao, kukuřice nebo burské ořechy. Na první pohled je to prosperující zemědělská krajina, ale chybí tady stromy.

Velkou část pracovního dne dnes obyvatelé vesnic tráví tak, že se vydávají za dřevem na cesty dlouhé až několik kilometrů. Pokud nechtějí takové „výlety“ podnikat, nezbyvá jim jiná řešení než dřevo na topení draze kupovat. V mnoha rodinách už kvůli tomu omezili počet teplých jídel.

Ugandská vláda se nejdříve snažila řešit tyto energetické problémy tak, že podporovala elektrifikaci, využívání plynu a topných olejů. Vaření na elektrickém nebo plynovém sporáku bylo ale pro místní obyvatele velmi drahé a často také těžko dostupné.

V roce 2004 proto vláda zahájila velký program *Vaření v kamnech*. Od listopadu 2004 do konce roku 2007 vzniklo v ugandských kuchyních na 350 000 nových kamen. Jejich velkým pozitivem je skutečnost, že každý rok pomůžou ušetřit 1,5 tuny dřeva. Nejdříve lidé ze Společnosti pro technickou kooperaci prodávali místním obyvatelům už hotová kamna za 6 dolarů. Později vyškolili místní experty, kteří umí kamna postavit, takže dnes je vesničané mohou mít za dva dolary. Nový způsob vaření teď ve svých domech používá 1,5 milionu z celkového počtu 26 milionů obyvatel.

Součástí vládního projektu je také školení nových profesionálů – v každé vesnici si Společnost pro technickou kooperaci vybere tři muže, kteří se naučí stavět kamna. Na ugandském venkově dnes pracují asi tři tisíce takových vyškolených odborníků. Autoři projektu doufají, že už do konce letošního roku se nová technologie rozšíří po celé zemi a díky ní se snad podaří zachránit alespoň část zdecimovaných ugandských lesů.

(100 + 1 zajímavost z celého světa 13/2008, upraveno)

12. Jaká skutečnost v současné době komplikuje život na ugandském venkově?

- A) Zaměstnávání odborníků z Evropy, Ameriky i Asie.
- B) Velké sucho, kvůli kterému nelze v Ugandě pěstovat kukuřici a kakao.
- C) Nedostatečné zásoby dřeva pro stavební účely.
- D) Velký nedostatek dřeva potřebného k přípravě jídla.

13. Jak mohou obyvatelé ugandského venkova snížit spotřebu dřeva?

- A) Přestanou ve svých domech topit a nebudou vařit teplé jídlo.
- B) Místo dřeva budou používat jiná paliva, například uhlí.
- C) Přestanou vařit teplé jídlo na otevřeném ohni.
- D) Budou dřevo kupovat.

14. Jak si dnes obyvatelé ugandského venkova ušetří dřevo na vaření?

- A) Musí jít do lesa a dřevo tam nasbírat.
- B) Obyvatelé ugandského venkova raději přestali připravovat teplé jídlo.
- C) Dřevo už nepotřebují, protože vaří na elektrickém nebo plynovém sporáku.
- D) Obyvatelé ugandského venkova pěstují kukuřici a kakao a ty vyměňují za dřevo.

15. Z jakých materiálů jsou vyráběna nová kamna?

- A) Z materiálů, které vymysleli inženýři ze Společnosti pro technickou kooperaci.
- B) Z přírodních materiálů, které jsou dováženy ze zahraničí.
- C) Z přírodních materiálů, které se vyskytují i na ugandském venkově.
- D) Nová kamna se staví ze tří kamenů.

16. Díky čemu se cena kamen mohla snížit?

- A) Díky tomu, že výrobci kamen začali používat nové materiály.
- B) Díky tomu, že na ~~řezání~~ řezání v kamnech se místo plynu a elektriky používá dřevo.
- C) Díky tomu, že kamna začali vyrábět místní odborníci.
- D) Díky tomu, že roste počet lidí, kteří kamna kupují.

17. Kdo dnes staví kamna na ugandském venkově?

- A) Ugandské ženy podle projektu Společnosti pro technickou kooperaci.
- B) Kamna se importují z Německa.
- C) Odborníci, které vyškolila ugandská vláda.
- D) Odborníci, které vyškolila Společnost pro technickou kooperaci.

18. Text obsahuje informace:

- A) O tom, jak vypadají tradiční ugandské chýše.
- B) O tom, co se pěstuje na polích blízko ugandských vesnic.
- C) O tom, jaká jídla se vaří v tradičních ugandských kuchyních.
- D) O tom, kolik kamen do dnešního dne prodala v Ugandě Společnost pro technickou kooperaci.

Přečtěte si text. Vyberte ve kterém odstavci se vyskytují jednotlivá tvrzení.

Přiřadte k tvrzením písmeno správného odstavce z nabídky A-E. Správnou odpověď zakroužkujte.

Oranžový průvodce pro odběratele elektrické energie

Praktické informace, rady a tipy v kostce

A Co máte udělat, když chcete začít čerpat elektřinu?

V případě, že stavíte nový dům a chcete se připojit do sítě, je lépe kontaktovat nás už ve fázi plánování stavby. Pak budete lépe připraveni na samotnou stavbu. Pokud vaše místo nebylo ještě nikdy připojeno do sítě nebo bylo odpojeno déle než dva roky, požádejte o připojení na naší lince pro zákazníky nebo na libovolném kontaktním místě. Poradíme vám, jak vyplnit všechny potřebné formuláře. Pro vyřízení žádosti budete potřebovat občanský průkaz a zprávu o odborné kontrole elektrických instalací.

B Jak platit elektřinu jednoduše?

Aby pro vás vše bylo snadné a rychlé, nabízíme ~~vá~~du možností, jak zaplatit spotřebovanou elektřinu. Faktury můžete platit různými způsoby, které je možné snadno změnit, pokud nás budete informovat v naší Virtuální obchodní kanceláři, na naší lince pro zákazníky nebo na kterémkoli kontaktním ~~místě~~. Nejmodernější formou placení je e-faktura. Pokud patříte mezi klienty České spořitelny, můžete využít tuto službu a platit elektronicky ~~ř~~ prostřednictvím elektronických faktur internetového bankovníctví SERVIS 24. E-fakturu v internetovém bankovníctví otevřete jedním kliknutím a jedním kliknutím také zaplatíte. Elektřinu můžete zaplatit také na všech on-line terminálech společnosti Sazka (kromě terminálů na České poště).

C Jak se elektřina dostane až k nám domů?

I když je elektřina v některých ohledech specifická, je to produkt jako každý jiný. Na trhu dnes najdete řadu různých výrobců elektřiny a také řadu obchodníků, od kterých můžete elektřinu koupit. Obchodník s elektřinou je firma, která dodává po podpisu smlouvy elektřinu do vašeho domova. Distributor je zase společnost, která k vám elektřinu přivede sítí. Distributora si můžete představit jako spediční firmu nebo jako pošťáka, který k vám domů přiveze zboží, které jste si objednali například v obchodě na internetu.

D Jak můžete ušetřit za elektřinu?

Pokud si vyberete správný produkt, můžete tím ovlivnit výši svých účtů. Pokud si nejste jisti, zda je váš tarif opravdu nejvýhodnější, pomůže vám kalkulátor, který jsme pro vás připravili na internetových stránkách www.cez.cz.

Televize, audiosetava nebo DVD přehrávač mohou spotřebovat spoustu energie, i když je právě nepoužíváte. Elektřinu si berou i v režimu stand-by, ročně to jsou i stokoruny! Také práčku využívejte na plnou kapacitu, pokud budete prát méně prádla, spotřebujete prakticky stejné množství vody a energie, jako když je práčka plná. Největší vliv na spotřebu energie má nastavená teplota. Když vyperete prádlo na 40 stupňů, ušetříte skoro polovinu energie proti pracímu cyklu na 60 stupňů.

E Jak šetřit dlouhodobě?

Prvním krokem k nižším platbám jsou úsporné žárovky. Při jejich nákupu zaplatíte víc než v případě klasických žárovek, ale ušetří vám až 80 % energie. Pokud nechcete vyměnit žárovky v celém bytě, začněte u světel a lamp, které používáte nejvíce.

Pozor na okna a dveře! Mnoho energie na vytápění domácnosti ztratíte, pokud vaše okna a dveře špatně izolují. Přitom vám mohou pomoci i záclony a závěsy, na druhou stranu si ale dejte pozor, aby nebyly příliš plouhé. Každá místnost je využívána jinak, podle toho je třeba regulovat teplotu.

(podle informační brožury *Oranžový průvodce*, upraveno)

19. O dokumentech, které potřebujete při připojení do sítě?

A B C D E

20. O tom, kdo vám může prodat elektřinu?

A B C D E

21. O tom, jak se otevírá a platí elektronická faktura?

A B C D E

22. O tom, jak se ztrácí teplo z vašeho bytu?

A B C D E

23. O tom, kde najdete informace o výhodných tarifech?

A B C D E

24. O tom, jak prát a šetřit přitom energií?

A B C D E

25. O tom, kolik zaplatíte, pokud nebudete úplně vypínat domácí elektrospotřebiče?

A B C D E

26. O tom, kolik ušetříte, pokud doma nebudete používat klasické žárovky?

A B C D E

27. O tom, kde získáte informace, jak vyplnit formuláře před připojením do sítě?

A B C D E

28. O tom, podle čeho nastavit teplotu v každém pokoji?

A B C D E

29. O tom, jaký je nejmodernější způsob placení?

A B C D E

30. O tom, která banka nabízí svým klientům možnost platit elektronicky?

A B C D E

Přečtěte si text. Na základě informací v textu **vyberte** k úlohám **31 – 44 jednu** z nabízených **možností A–C.** Správnou odpověď **zakroužkujte.**

Hana Wichterlová

Hana Wichterlová se narodila roku **31)** ve městě Prostějov. Byla jedno z ~~epi~~ dětí. Hanin otec byl spolumajitelem prosperující továrny **32)** zemědělské stroje, která nesla jméno Wichterle a Kovářik. Její matka ji považovala za svoje nejméně nadějně dítě, **33)** tomu bylo naopak. Už od dětství bylo vidět, že Hana má velké výtvarné **34)** Například si sama vyrobila loutkové divadlo, ušila si boty a krásně kreslila. **35)** nesouhlas rodičů si doma prosadila, že bude studovat na Akademii výtvarných umění v Praze. **36)**, že její cesta nebude lehká, protože ženy ~~ely~~ v té době mnohem menší možnosti **37)** než muži. Že bude tak úspěšnou studentkou a že se pak rozhodne stát sochařkou, nikdo na začátku nečekal. **38)** učitelem na Akademii byl Jan Štursa. Když se pořádala výstava studentských prací, poskytla Hana na tuto akci **39)** sochu *Údiv*. Štursa si ji **40)** k sobě zavolal a řekl jí: „No, vy máte na to získat první cenu, ale já vám ji nemůžu dát. Kdybyste ji dostala, chlapani by se na ~~ň~~ **41)** , že jsem dal první cenu ženské. Druhá věc je, že cena je také spojena s finanční odměnou, a tu vy nepotřebujete.“ Hana pocházela z bohaté rodiny a to jí komplikovalo život **42)** na studiích, ale i ~~poží~~. Sama na to vzpomínala takto: „Nemohla jsem nic **43)** , protože seříkalo, že nic nepotřebuju. A tak jsem byla pořád bez peněz a závislá **44)** rodičích. Měla jsem pocit, že nejsem k **45)** , když tu práci nikdo nechce.“

(adaptováno podle knihy od A. Wagnerové a kol., Významné české ženy, Fragment, 2003)

31. A) dvanáctset tři B) devatenáctsetatři C) devatenáct set tři
32. A) na B) při C) pro
33. A) protože B) přestože C) proto
34. A) nadaný B) nadání C) dispozici
35. A) Za B) Pro C) Přes
36. A) Vědět B) Věděla C) Nevěděla
37. A) studia B) stadium C) studiu
38. A) Její B) Jejím C) Jejími
39. A) její B) jeho C) svou
40. A) někdy B) nikdy C) tenkrát
41. A) zlobili B) zlobily C) zlobyly
42. A) dokonce i B) jak C) nejen
43. A) vdát B) vyprodat C) prodat
44. A) na B) od C) při
45. A) něčemu B) ničemu C) ničeho

Přečtěte si následující **text**. V textu je **10 prázdných míst** (úlohy **46 - 56**). Vaším úkolem je **prázdná místa doplnit**. Vpravo na konci příslušného řádku je uvedeno slovo nebo slovní spojení (**1-10**) (psáno velkými písmeny). **Vytvořte** na základě uvedeného slova **tvar vhodný k doplnění příslušné věty**. První příklad (**0**) slouží jako vzor.

Gepard – čtyřnohý sprinter	
<p>Gepard štíhlý (<i>Acinonyx jubatus</i>) patří mezi kočkovité šelmy, ovšem narozdíl od ostatních druhů koček neumí zatáhnout drápy. Je velmi zdatným atletem, má počet (0) <u>nejrychlejšího</u> savce planety. Za pouhé řádsekundy dosáhne rychlosti 75 km/h. Maximální rychlost, kterou dokáže při lovu vyvinout, se odhaduje až na 120 km/h. Ale takové tempo (46) _____ gepard příliš dlouho, maximálně tak půl kilometru.</p> <p>Musí se velmi snažit, aby si zajistil dostatek potravy, jeho denní porce jsou přibližně tři (47) _____ masa. Loví sám, nikoli spolu s (48) _____ gepardy. V poměrně otevřeném terénu, kde se pasou skupinky zvěře, proto zvolil pro kočku troc hu netypickou loveckou strategii.</p> <p>Na vyvýšeném (49) _____ si zřizuje pozorovatelný, odkud má dobrý přehled o potenciální oběti. Jakmile si vyhlédne třeba antilopu, snaží se k (50) _____ nejprve pomalu dostat co nejbliž. Potom už je to práce pro jeho neuvěřitelně rychlé nohy, silné drápy a ostré zuby. Pokud se řádka ke zvířeti dostatečně nepřiblížil, nemusí být jeho lov úspěšný. Po několika stech metrech jeho útok většinou vzdá a vrací se na (51) _____ pozorovatelnu.</p> <p>Gepardi kdysi (52) _____ na obrovském území v Africe, na Předním východě a dokonce až v Indii. Dnes je najdeme především v izolovaných populacích v afrických (53) _____ .</p> <p>Jejich lovecké schopnosti fascinovaly člověka už dávno. Řada vladařů (54) _____ gepardy podobně jako lovecké honičí psy. Gepardy si oblíbil například Vilém Dobývateľ.</p> <p>Přežití gepardů je závislé na jejich přísné ochraně před nezákonným lovem především na zachování jejich (55) _____ prostředí, africké savany.</p>	<p>(0) NEJRYCHLEJŠÍ</p> <p>(46) NEVYDRŽET</p> <p>(47) KILOGRAM</p> <p>(48) DALŠÍ</p> <p>(49) MÍSTO</p> <p>(50) ONA</p> <p>(51) JEHO</p> <p>(52) ŽÍT</p> <p>(53) REZERVACE</p> <p>(54) VYUŽÍVAT</p> <p>(55) PŘIROZENÝ</p>

Příroda 09/08, s. 12 a 03/09, s. 52, upraveno.

**Příloha č. 4 – Vzorové zadání písemné práce zkoušky český jazyk v úpravě pro neslyšící
odpovídající jazykové úrovni B2**

1. ČÁST

max. 24 bodů

Nový český **časopis** pro studenty **vyhlásil soutěž** v **psaní esejí**. Eseje bude posuzovat porota sestavená z učitelů a studentů středních škol. Pět nejlepších esejí v tomto časopise bude otištěno.

Rozhodl/-a jste se, že se soutěže zúčastníte. **Téma pro esej** je v rámečku:

Spousta studentů v dnešní době při studiu pracuje. Často v práci tráví dlouhé hodiny. Někteří učitelé a rodiče si myslí, že práce studenty brzdí ve studiu. Jsou prý z práce unavení a nemají dost času na přípravu do školy. Jiní ale zastávají názor, že placená práce je pro studenty dobrá zkušenost a příprava na budoucí život.

Napište esej o rozsahu **210–230 slov** a vyjádřete v ní svůj **názor na to, jestli má pro studenty práce při studiu výhody, nebo nevýhody**. **Uvedte konkrétní příklad**, na kterém svůj názor vysvětlíte.

Vaše esej musí obsahovat:

- **nadpis,**
- **vyjádření Vašeho souhlasu nebo nesouhlasu** s názory uvedenými v rámečku,
- **vyjádření Vašeho vlastního názoru,**
- **konkrétní příklad.**

Vrátil/-a jste se ze školního **výletu** z Českého Krumlova. Byl/-a jste ubytován/-a v Hotelu Perchta (pokoj číslo 17). **Zjistil/-a jste, že jste si tam asi zapomněl/-a jednu důležitou věc.**
Napište kontaktní osobě hotelu **dopis** o rozsahu **100–120 slov**.

V dopise:

- **uved'te, proč** píšete,
- **popište** svoji zapomenutou věc,
- **vysvětlíte**, kde Vaše věc mohla zůstat,
- **navrhnete** způsob, jak situaci vyřešit.

Neuvádějte datum ani adresy.

Dopis bude začínat slovy:

Vážený pane / Vážená paní,